forum

1 Temmuz 1969 Sayı : 366 150 Kuruş

MİLLİYETÇİLİK VE ENTERNASYONALİZM

PARA

PROPAGANDA

630/87

olaylara bakış

"OYUN İÇİNDE OYUN" A DİKKAT!

AMERİKANCI GERİCİ CEPHE

Türkiye'deki son gelişmeler hakkında TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar şöyle demiştir:

"Halkımızın bu seçimler sonunda karşılaşabileceği en büyük tehlike, 1950 yılına kadar sosyal bir tabaka olarak saltanat sürmüş yüksek memurlar takımı ile 1950'den bu yana iktidarda bulunan toprak ağası, ithalâtcı, ihracatçı, fabrikatör ve banker takımının elele vererek iktidar koltuğuna oturmasıdır. Böyle bir ihtimal işçilerimiz, köylülerimiz, küçük memurlarımız, zanaatkârlarımız, yani tek kelime ile çilekeş halkımız için ıstırapların, fukaralığın, işsizliğin, ezilip horlanmanın katmerl şmesi demek olacaktır.

Seçimlerin böyle bir sonuç vermesi, Türkiye'de ağalık kurmuş olan Amerikan emperyalizminin arzularına uygun düşmektedir. Askeri, üsleri, silâhlı kuvvetleri, müşavir kılığına bürünmüş ajanlariyle 1946'dan beri Türkiye'ye yerleşmiş olan ve Türk siyasetini ve ekonomisini bütün ağırlığıyle etkiley n Amerikan emperyalizmi, son yıllarda gelişen Amerikan aleyhtarı ve solcu muhalefetten son derece tedirgindir. İşler böyle gidecek olursa Türkiye'den tasını tarağını toplayıp çekilmek zorunda kalacağını pek iyi hesap eden Amerikalı efendiler, Orta - Doğunun kilittaşı durumunda olan Türkiye'yi elden kaçırmamak için fırsat bulurlarsa her çareye başvuracaklardır.

Amerika'nın istediği, 1946 - 1950 yılları arasında olduğu gibi, iktidarın ve muhalefetin, Amerikancı dış politika konusunda birleşmesi ve böylece, İkinci Milli Kurtuluş hareketi ile sosyalist akımı tesirsiz hale getirmesidir. Bayar - İnönü yakınlaşması bu açıdan değerlendirilmeli ve, daha ileri gidilerek, önümüzdeki seçimler sonunda, başta AP, CHP, GP olmak üzere, bütün Amerikancı partileri içine alacak bir gerici politik cephenin kurulması amacının güdüldüğü gözden kaçırılmamalıdır.

Böyle bir gelişmenin karşısına çıkmak için, köylüleri, işçileri, zanaatkârları, küçük esnaf ve memurları, devrimci aydınları, gençleri Türkiye İşçi Partisi saflarında bir cephe halinde toplamak gerektir. Bu gerçek görülmeyecek olursa Milli Kurtuluş ve sosyalizm cephesi zayıflayacak ve Amerikancı sermayedarlar cephesinin ekmeğine yağ sürülmüş olacaktır.

Geniş cephenin Türkiye'de başka bir anlamı yoktur, olamaz. Milli burjuvazi ve yüksek memurlar saltanatı demek olan Bürokrasi ile sınıf olarak işbirliği yapmak, millî gerçeklerimize ters düşen bir özenti olmaktan öteye geçemez. Türkiye'de burjuvazinin bütün kanatları ve kesimleri emperyalizmle işbirliği halindedir. Yani Türkiye'de bir millî burjuvazi yoktur. Bürokrasiye gelince: Unutulmamalıdır ki, Amerikan emperyalizmini Türkiye'ye davet eden bürokratlar takımı ve onun siyasi sözcüsü olan CHP olmuştur. Şu halde, onlarla da sınıf olarak işbirliği yapmak mümkün değildir.

Kurtuluşun yolu köylerden, şehirlerdeki yozlaşmamış emekçi yığınlardan ve devrimci sendikalar etrafında toplanmış işçilerden geçmektedir."

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİ HAKLIDIR!

TİP Genel Sekreteri Dr. Tarık Ziya Ekinci, bozuk eğitim düzeni ve üniversite hareketleri ile ilgili olarak şöyle demiştir:

"Yüksek öğrenim gençliğinin bir yıldan beri yürüttüğü boykotlar, fakülte işgalleri, protestolar, eğitim sistemi ile birlikte bozuk toplum düzenine karşı beliren tepkilerdir. Gerçekten, Türkiye'de eğitim, bozuk toplum düzenini sürdürme amacına göre yürütülmektedir. Bugünkü eğitimin, üretimi ve ulusal geliri arttırma hedefi yoktur. Sömürü düzeninin dayanaklarından biri olan bu bozuk eğitim sistemi, daha çok tüketici insan yetiştirmektedir.

Türkiye'de ekonomik ve sosyal hayat, emeğin sömürülmesi esasına dayalı olduğu için, ekonomik ve sosyal hayatın plânlanması ve eğitimin bu plâna göre düzenlenmesi mümkün olamamaktadır. Bu nedenle, teknik eğitim görmüş pek çok gencimiz, fiilen sanayide çalışacak yerde büro hizmeti yapmak zorunda kalmaktadır. Bu düzensiz gidişten dolayı, kalkınmada eğitilmiş emek gücüne ihtiyacımız varken, bugün bir aydın işsizliği sorunu ile karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz. AP iktidarının, kâr amacı ile kurulan özel yüksek okulları teşvik etmesi, kontrolsuz ve başıboş bir eğitim yapmalarına müsamaha göstermesi, 'diplomalı tüketici' yetiştirerek bu bozuk düzeni sürdürmek içindir.

Eğitim sistemimizin asıl bozuk yanı, sadece varlıklı aile çocuklarına istedikleri gibi eğitim yapma olanaklarını sağlayan adaletsiz ve dengesiz bir nitelikte olmasıdır. Buna karşı milyonlarca emekçi çocuğu okutulmayarak karanlıkta bırakılmaktadır. Gerçekten, nüfusumuzun yüzde altmış civarındaki okur yazar olmayan kısmını yalnızca emekçiler teşkil etmektedir.

Eğitim sistemimizin bu sınıfsal karakteri, bölgeler arasında daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Nitekim doğu illerimizdeki okur yazar oranı, Türkiye ortalamasına göre daha düşüktür. Keza bu bölgedeki okullarda derslerin çoğu boş geçmekte, modern eğitim amaçlarından yoksun bir eğitim yapılmaktadır. Buralardan mezun olan gençlerle büyük illerin özel kollejlerinde ve devlet liselerinde yetişen gençler, aynı şartlarla yüksek öğrenim giriş sınavlarına sokulmaktadırlar. Bundan dolayı son yıllarda doğu bölgesi ile diğer geri kalmış bölge liselerinden mezun olan gençlerin üniversitelerde okuma oranı büyük ölçüde düşmüştür.

İşte gençlerimiz buna isyan etmektedirler. Boykotlar, işgaller ve protestolar, adaletsiz toplum düzeninin adaletsiz eğitim sistemini değiştirmek için yapılmaktadır. AP iktidarı ve onun paralelinde olan bazı üniversite yöneticileri bu gerçeği kavramadıkları veya kavramak istemedikleri için gençlik hareketleine başka açıdan bakmakta ve bu nedenle de bugünkü bunalıma bir çözüm bulamamaktadırlar.

Adaletli bir toplum düzeni isteyen, di-

namik ve yurtsever yüksek öğenim gençliğimiz, direnişinde ve mücadelesinde haklıdır. Bu mücadelenin eksik yanı, bugünkü toplum düzeninin sömürücü çarkları arasında ezilen işçi, köylü, küçük esnaf ve küçük memur kitlelerine, yani tüm emekçi halkımıza dâvanın gereğince anlatılamamış ve onun güçlü desteğinin tam olarak sağlanamamış olmasıdır. Halkla beraber omuz omuza yürütülecek bir mücadele mutlaka zafere ulaşacaktır."

Tarık Ziya Ekinci, hakim sınıflar partilerinin gençliğe cephe alması konusunda da şöyle demiştir:

"Gençlik hareketlerinin, son yıllarda izlediği gelişme seyri ve kazandığı öz bakımından hakim sınıflardan bağımsız bir hale gelmesi, bu sınıfların siyasal partilerini çılgına çevirmiştir.

Başbakan Demirel ve diğer AP yöneticileri, gençlik hareketlerini en ağır dille suçlarken, son zamanlarda yüksek öğrenim gençliğini kontrol etme ve kendi politikasının bir âleti olarak kullanma olanağını yitiren CHP yöntecileri de gençliğe ateş püskürmeye başlamışlardır.

Türkiye'nin ulaştığı bugünkü tarihî dönemde; toprak ağası, aracı tüccar ve tefecilerle, onların dış ortağı Amerikan emperyalizmine dayanan hakim sınıfların siyasal partileri, artık toplumumuzu yönetme gücünü yitirmişlerdir. Türkiye'nin sorunlarını çözme gücüne sahip olmayan bu partiler, kendi yetersizliklerini, yurtsever gençliğimizi suçlayarak örtmeye çalışmaktadırlar. Oysa, bir avuç zenginin çıkarlarına hizmet eden bugünkü yönetim anlayışı, işçi, köylü, küçük esnaf, küçük memur, yani tüm emekçi halkımızın haklı tepkilerine yol açmaktadır."

DEMOKRASİ DÜŞMANLARINA OLANAK HAZIRLANIYOR

TİP Merkez Yürütme Kurulu, AP iktidarının, seçimler öncesi yaratmağa çalıştığı ortamı halkoyuna şu sözlerle açıklamıştır:

"Son zamanlarda, üniversite gençliğinin aslında haklı istekleri karşısında AP iktidarının ters düşen davranışları ve toplum polisinin gençleri tahrik edici müdahaleleri, Türkiye'de seçimler arefesinde birtakım tertiplere girişildiği ve seçimlerin güvenlik içinde geçmesinin önlenmek istendiği kanısını yaratmaktadır. Ankara'da ve İstanbul'da cereyan eden son öğrenci gösterileri esnasında toplum polisinin bazı yolları ve geçitleri tıkamak suretiyle, gösteri yapan gençleri belli hedeflere doğru iteledigi gözden kaçmamıştır. Bundan bir süre önce Türkiye İşçi Partisi, oyun içinde oyun oynandığı noktası üzerinde dikkati çekerek uyarma görevini yapmış ve pusuda bekleyen demokrasi düşmanlarına fırsat verilmemesini istemişti. AP İktidarı, seçimlerde başarısız olma ihtimallerini artık ciddiyetle düşünmek zorunda kadığı için, önümüzdeki büyük seçimlerin sonuçlarını kendi lehine değiştirmek amaciyle, devletin emniyet kuvvetlerini, eli sopalı AP militanlarını bir baskı ve saldırı grupu olarak kullanmaya kararlı görünmektedir. Gerçekten, son zamanlarda Türkiye İşçi Partisi' ne karşı girişilen saldırıların artmış bulunması ve çoğu kez bu kanunsuz hareketlerin doğrudan doğruya vali, kayma-

türkçesi bu!

630 / 87

"A.T.T.F., Türkiye İşçi Partisi'ni yegâne devrimci siyasi örgüt olarak görür ve bu nedenle Türkiye İşçi Partisi'ni çıkarcı çevrelere karşı yıpratacak olan her türlü eylemden kaçınarak,onu devrimci savaşında destekleyeceğini Türk kamu oyuna ve devrimci çevrelere duyurur."

Sorarım size: Bu haberi, Yeni Gün gazetesi dışında, nerede okudunuz? Hiçbir yerde, değil mi? Hiçbir gazete ve dergi, bu haberi duyurmadı Türkiye emekçi halkına! Niçin duyurmadı?

Türkiye'de basın, Türkiye emekçi halkının hizmetinde değil, emperyalizmin hizmetindedir. Türkiye emekçi halkına hizmet etmek isteyen gazete ve dergilerse, demir ökçe'nin tehdidi altında, ölüm-kalım savaşı vererek yayımlanmaktadırlar. Bunun en taze örneğini, bundan sonraki sayımızda açıklıyacağım. "T.C." etiketini tepelerine hotoz gibi iliştirmiş birtakım kurumların, finans-kapitale nasıl hizmet ettiklerini, bu ülkeyi emperyalizmin dişlerine nasıl attıklarını taptaze bir örnekle göstereceğim.

Bu yazıda, "630/87" üzerinde durmak istiyorum.

Yazımın başındaki karar, "Almanya Türk Talebe Federasyonu (ATTF)"-nun birinci kararıdır. ATTF'nun ikinci kararı ise şudur: "TİP, yabancı sermayenin ve Türkiye'yi her an olabilecek bir harbin başlangıç noktası yapacak nitelikteki askerî antlaşmaların muhlifidir, karşısındadır. Gâvurun kredisine ve dostluğuna değil, halkımızın yaratıcılığına inanmıştır. İnsanların harp korkusu içinde değil, insanca birarada yaşamasına inanmıştır. Türk halkını soyan ve halkın sırtından geçinenlerin kapkaççı düzenine karşıdır. Fakir işçi ve köylüyü horgören bürokratların karşısındadır. Halktan yana olduğu için ne amerikan yardımından, ne de finans-kapitalden malî yardım görür. Onun tek desteği, fakir üyelerinin aidatıdır. Karınca kararınca masraflarını karşılamaya çalışmaktadır. Bu masraflar seçim zamanı artmaktadır. Bu nedenlerle yardım kampanyası açılmasına karar verilmiştir. İşçi arkadaş, ona, gücün yettiğince yardım et! Türkiye İşçi Partisi'ne yardım, fakir halkımıza yardımdır! Toplumcu örgütlerin açtığı kampanyaya katıl!"

Bu karar da, hiçbir gazete ve dergi tarafından emekçi halkımıza duyurulmamıştır. Bu kararı, sosyalistliği hâlâ "okumuş ayrıcalığı", sosyalist eylemi hâlâ "mâcera" sananların yayın organları da duyurmamıştır emekçi halkımıza. Emekçi sınıfların ideolojisini bir "okumuşlar gevezeliği" sanan ve öylece sürdürmek isteyenler, emekçi halkın karşısında, "aydın ihaneti"nin somut örneği halinde çırpınmaktadırlar. Emekçi halkı, hâlâ, "deneme tahtası" sanan bu gecikmiş romantikler, sosyalist eylem adı altında, kendi küçük burjuva kaprislerini yaşadıklarının farkında bile değiller!

Evet, ATTF, ikinci bir kararla, Türkiye İşçi Partisi'ne yardım kampanyası açmıştır. Sosyalizmin bir örgüt işi olduğuna inananlar, sosyalist örgütü amacına ulaştırmak isteyenler, bağışlarını, T.C. Ziraat Bankasının Ankara Kızılay Şubesindeki "630/87" sayılı hesaba yatırabilirler. Bugünkü ortamı "mâcera" heveslerine uygun bulanlarsa, tatlı oyunlarına devam etsinler! Bugünkü ortam, gerçekten de "tatlı" bir ortamdır, "sevgiliye selâm" ortamıdır, "hergün akşam böyle olsun" ortamıdır, "caka" ortamıdır, emekçi sınıfların ideolojik yürüyüşünü bir "maskotlar festivali" haline getirme ortamıdır. Örgüte vuracaksın, örgütü malî bakımdan güçsüz düşüreceksin, sonra da karşısına geçip, "başaramadı" diye dilini çıkaracak, sosyalistlik oynıyacaksın... Komik!

Meyvaya durmuş fidanı sarsıp sallamağa, söküp çıkarmağa, sömürü düzeninin saltanat bastonunu ise sosyalist fidan diye bu emekçi halka yutturmağa kalkmağa kimsenin hakkı yoktur! Asıl ihanet, emekçi halkı şaşırtmaktır.

"Aş varsa, sokul. İş varsa, çekil."

Bu değil sosyalistlik!

hüseyin korkmazgil

kam, savcı, emniyet müdürü gibi devleti temsil eden kişiler tarafından icra edilmesi, AP iktidarının bu seçimlere özel bir plânla gireceğini göstermektedir. Erzincan'da üstüste vukua gelen ve Tunceli İl başkanımız Avukat Kemal Burkay'la Erzincan İl başkanımızın şahıslarını hedef tutan saldırılardan sonra, Konya İl başkanımız sendikacı Mehmet Yılmaz da önceden hazırlanmış bir tertiple karşı karşıya bırakılmıştır. Ve eli sopalı saldırgan gruplar tarafından ağır surette yaralanmıştır. Bu kanunsuz olaylara dün bir yenisi eklenmiştir. Eskişehir İl Örgütümüzün hazırladığı ve dağıtmak istediği bildiriler, İl Merkezi polis tarafından sarılarak toplanmış, arkadaşlarımız nezarete alınmış ve bildirilerin dağıtılması önlenmiştir. Eskişehir Valisi ve Savcısı, İl başkanımızın müracaatını kayıtsızlıkla karşılamak suretiyle görevlerini kötüye kullandıklarını ortaya koymuşlardır. Bu gibi olaylar, tertiplerin İktidarca verilmiş direktifler dairesinde uygulandığı kanısını kuvvetlendirmektedir.

Son zamanlarda bazı valilerin, Jandarma komutanlıklarına, köylere giden ve köylü vatandaşlarımızı uyaran gençlere karşı kesinlikle engel olunması hususunda tamimler göndermiş oldukları, tarafımızdan istihbar edilmiştir.

Bu ortam içinde büyük seçimlerin üzerine şimdiden gölge düştüğü ve seçim emniyetinin ortadan kaldırıldığı muhakkaktır. AP iktidarı, tek başına hükümet kurma ümidini yitirdiği ölçüde, seçimlerin güven içinde cereyanını önlemek ve bir bakıma da, Türkiye'de perde arkasından oyun oynama hazırlıkları içinde bulunan çevrelere imkân hazırlamak gayreti içindedir. Bu vesileyle, bazı Yunan gazetelerinde son zamanlarda yayınlanan haberler üzerine dikkati çekmeyi faydalı bulmaktayız. Yunan basınında, Türkiye'de solcuların demokrasiyi tehlikeye düşürdüğüne işaret edildikten sonra, Amerikalıların Türkiye'de de Yunanistan biçimi otoriter bir idarenin kurulmasını arzu etmeye hakları bulunduğu ifade edilmektedir.

Türkiye İşçi Partisi bu hususa devamlı olarak parmak basmış ve halktan yana, demokratik, sosyalizme açık Anayasamızı yürürlükten kaldırmak için fırsat kollayan Amerikan emperyalizmine ve onun içimizdeki ortaklarına fırsat verilmemesini ısrarla talep etmiştir. Olayların bizim aylarca evvel koyduğumuz bu teşhis doğrultusunda geliştiğine tekrar dikkati çekmek isteriz (..)."

RIZA KUAS KONUŞTURULMADI

Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Kuruluna delege olarak katılan TİP Genel Sekreteri, Lâstik - İş Sendikası Genel Başkanı ve Ankara milletvekili Rıza Kuas'a, konuşma sırası gelmiş olduğu halde, söz verilmemiştir. Bunun üzerine Kuas, basına şu demeci vermiştir:

"Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Kurul toplantısına, gerek Millet Meclisi Çalışma Komisyonu üyesi olmam dolayısiyle resmen Çalışma Bakanının davetlisi ve gerekse lâstik işçilerinin temsilcisi olan sendikamın Kurum tarafından dâvet edilmesi sonucu katıldım ve dört gündür toplantıyı izledim. Yapacağım konuşmada gerçekleri ortaya koyacağım bilindiği ve işçilerin soygun düzeninden çektiklerini dile getireceğimden korkulduğu için, tayinle gelmiş olan Kongre Başkanlık Divanı, söz sırası geldiğinde bana söz vermeme yoluna gitmiştir.

Bugün Sosyal Sigortalar Kurumu, AP iktidarı ile işverenlerin ve bunların dümen suyunda yürüyen küçük bir sendikacı grupunun arpalığı haline getirilmiştir. Sosyal Sigortalar Genel Kurulu, işçi aleyhine işletilen, göstermelik bir topluluktur. İşsizler ordusuna hergün yenileri eklenirken, işsizliğe bugünkü iktidar bir çözüm yolu bulamamış, İşsizlik sigortası kanununu, Tarım iş kanununu çıkarmamıştır. Tarım işçileri, gün doğumundan gün batımına kadar karın tokluğuna, bir köle gibi çalıştırılmaktadır. Kurumun paraları, işverenlere peşkeş çekilmektedir. Kurum hâlâ, vesayet altında bulundurulmaktadır. Kurumun, batmış bir bankada 5,5 milyon lirası yatmaktadır. İşçiler, ilâç soygununun bir âleti haline getirilmiştir.

Kurumun parasının büyük kısmı işçilerden kesildiği halde, bu para üzerinde işçilerin söz ve tasarruf hakkı yoktur. Bu paralar, işçileri sömüren işverenlere kredi olarak verilmekte ve bunların hileli iflâsı ile, bu paralar heder olup gitmektedir. Böylece işçiler,kendi paralarıyla katmerli olarak sömürülmektedirler. Bu itibarla biz, işverenlere işçi paralarının kredi olarak verilmesine kesinlikle karşıyız.

Eğer bu, iş sahalarını genişletmek veya yeni iş sahaları açmak suretiyle istihdamı genişletmek arzusu ile yapılıyorsa - ki iddia bu merkezdedir -, bu takdirde krediler özel teşebbüse değil, iktisadi devlet teşekküllerine açılmalıdır. Bu halde bile krediler devletin kefaletine bağlanmalıdır.

Bütün bu yolsuzluklar, paranın ezici hakimiyetinde işleyen bugünkü vurgun düzeninin sonuçlarıdır. Bunlardan kurtulmanın tek yolu, paranın hakimiyetine son verip emeğin tam hakimiyetini kurmaktır. Bu da, işçilerin ve tüm emekçilerin, ulusal haklarına dayanarak, iktidara gelmeleriyle mümkün olacaktır."

TÖS NELERİN, KİMLERİN KARŞISINDADIR?

Türkiye Öğretmenler Send'kası Tarsus Şubesi, "cepçi" ve "mideci" diye nitelendirdiği çıkarcı ve gerici çevrelerin son günlerde TÖS'e karşı açtığı iftira kampanyasına sert bir bildiri ile cevap vermiştir. "Öğretmenin mutluluğu, içinden çıktığı ve içiçe yaşamakta olduğu Türkiye halkının mutluluğuna bağlıdır. TÖS, halkın mutluluğunu sağlıyacak düzen değişikliği için verilmekte ve verilecek olan her devrimci ve toplumcu savaşın içinde gerekli yerini alacaktır" denilen bildiride, TÖS'ün kimlere, nelere, hangi tutum ve davranışlara karşı olduğu şu sözlerle belirtilmektedir:

"TÖS, ulus bütünlüğüne ve 'birlikten kuvvet doğar' ilkesine inanır. Birliği bölen, zayıflatan ve 'parçala, böl, yut' niyetiyle olumsuz çaba içinde bulunan bozguncuların, bizans oyuncularının karşısındadır.

TÖS, milliyetçilik, yurtseverlik, din, mukaddesat gibi kavramların birer çıkar aracı yapılarak yozlaştırılmasının karşısındadır.

TÖS, işveren çevreleriyle gizli pazarlıklar düzenleyip, meslektaşlarını ezdiren, onların haklı isteklerinin hasıraltı edilmesini sağlayan 'sarı sendikacılığın, sarı dernekçiliğin' karşısındadır.

TÖS, çirkin politikacılara âlet olan, hakkı olmadığı halde mevki sahibi olmak, makam kapmak için çirkin politikacılarla işbirliği yapan, kişisel hırsını doyurmak için meslek onurunu ayaklar altına düşürenlerin karşısındadır.

TÖS, feodalizm kalıntısı ağalık, beylik, şeyhlik zihniyetini ayakta tutmak isteyenlerin karşısındadır.

TÖS, insanın insanca yaşamasını önleyenlerin karşısındadır.

TÖS, halkın mutluluğu için Anayasamızın öngördüğü temel reformların yapılmasını istemeyenlerin karşısındadır.

TÖS, memuru ve öğretmeni hâlâ bir 'kapıkulu' gibi görenlerin karşısındadır.

TÖS, ulus egemenliğine ve ulus bağımsızlığına gölge düşürecek nitelikteki imtiyazların ve antlaşmaların karşısındadır.

TÖS, emperyalizmin karşısındadır.

TÖS, ulusal kaynaklarımızı, yeraltı ve yerüstü servetlerimizi yabancı sermayeye peşkeş çekmek isteyenlerin karşısındadır.

TÖS, özel surette yetiştirilip ülkemize gönderilen Amerikan barış gönüllülerinin ve milli bütünlüğümüzü sarsıcı çalışmalarda bulunan CIA'nın karşısındadır.

TÖS, yardım kisvesi altında depo artığı süttozlarının ülkemize sokulmasının ve halk çocuklarının sağlığı ile alay edilmesinin karşısındadır.

TÖS, her karış toprağı şehitlerimizin kanlarıyla sulanmış ülkemizde emperyalistlerin filolarını ve askerlerini alkışlayanların karşısındadır.

TÖS, yaşamı boyunca alnı secdeye gelmemiş, fakat halkın karşısında dindar kesilen inanç sömürücülerinin karşısındadır.

TÖS, insan hak ve özgürlüğüne dayanan demokrasi düzenini kendi pis emellerine âlet etmek için bir zümre yönetimi haline getirmek isteyen demokrasi düşmanlarının karşısındadır.

TÖS, lâik Atatürk Türkiyesini şeyhler, dervişler ve müridler diyarı haline getirmek isteyen hilâfetçilerin, saltanatçıların karşısındadır.

TÖS, kendi öz ve ulusal kültürümüzü yok edecek olan kültür emperyalizminin karşısındadır.

TÖS, dünya çapında uzmanlarımız varken dışardan uzman çağırıp eğitim programları hazırlatan aşağılık duygusunun karşısındadır.

TÖS, Türk halkını bir ahtapot gibi sarıp onun uyanmasını geciktiren ve kendi sorunlarına yabancılaştıran gericiliğin karşısındadır.

TÖS, eğitimi bir ticaret kaynağı haline getiren özel okulculuğun karşısındadır.

TÖS, Türk halkının mutlu olmasını engelleyen yoksulluğun, eşitsizliğin, tefeciliğin, vurgunculuğun, karaborsacılığın, plânsızlığın, neme lâzımcılığın, adam kayırmanın, sorumsuzluğun, haksız ticaretin karşısındadır."

1

MİLLİYETÇİLİK VE ENTERNASYONALİZM

ergin eroğlu

"Bütün dünya işçileri birleşiniz veya dünya işçileri birdir, demek yanlıştır. İşçilerin vatanı vardır ve çok şükür ki vardır. Biz böyle, vatanı olan bir sosyalizm kuracağız."

Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı **Mehmet Ali** Aybar'ın, 21.7.1968 tarihinde Beşiktaş ilçe kongresinde yaptığı konuşmadan alınan bu cümle ile, **"millî bilinç'**in "**sınıf bilinci**"nden önce geldiğini ifade eden sözleri, 27.8.1968 günlü Türk Solu Dergisinde Muzaffer Erdost tarafından eleştirilmişti. Daha sonra bu eleştiri yazısının, **Erdost**'un **"Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm"** adlı kitabının son bölümünde yer aldığını görüyoruz. Sözü edilen kitap, bu son bölümünün dışında kalan kısmıyla, bundan önceki yazımızda ele alınmıştı (FORUM dergisi, sayı 365). Bu yazımızda ise, kitabın bu son bölümü üzerinde durmak istiyoruz.

"Sosyalist örgüt öncülüğünde hareket" ilkesini çürütmek için delil aramanın akıl almaz gayretkeşliği içinde, "Millî Demokratik Devrim" anlayışında ifadesini bulan, sosyalist Partiye karşı muhalefet, sosyalist eyleme kasıtlı bir saldırı değilse, teorik meselelerle objektif şartlar arasında bir bağlantı kuramamanın, **"bilimsel sosyalizmin teorisinden sapma (!)"** endişesini, **"sektarizm"**'e varan bir aşırılıkla öne sürerek, iç ve dış konjonktürün belirlediği ortamdaki sosyalist stratejiyi kavrıyamamanın ürünü olsa gerektir. Aybar'ın, Beşiktaş ilçe kongresinde yaptığı konuşmanın üzerinde durulabilir, konuşmanın olumsuz yanlarından söz edilebilir. Nitekim bu ve bundan sonraki bazı konuşmaları, Parti içinde aralarındaki ihtilâfların cddiliği su götürmez fikir grupları doğurmuştur. Ancak, -kesin bir yargıya varmak için ayrıca açıklanmasına ihtiyaç duyulan- **"dünya işçileri birleşiniz ilkesi yanlıştır"** ve **"işçilerin vatanı vardır"** sözleri üzerinde özellikle durarak, bu sözlerin, bilimsel sosyalizmin kurallarına aykırı olduğunu ileri sürebilmek için, sağlam bir gerekçe bulmağa imkân yoktur. "Dünya işçileri birleşiniz" ve "İşçilerin vatanı yoktur" ilkelerinin, -geleceğe dönük bir geçerlilik taşıdığını iddia ederek- hangi dönemde ve hangi şartlar altında olursa olsun doğruluğunu ısrarla savunmak, teorik plânda bir yanlışlık olmakla kalmayacak, pratikteki zararlarını da birlikte getirecektir. Yazar, başlangıçta "emperyalist çağda yaşayan yarı sömürge bir ülkenin meselesi değilken..." sözünü kullanmakla birlikte, daha ileride görüleceği üzere, bu sözlerin, Türkiye'yi kapsamına alan bir geçerlilik taşıdığını ileri sürebilmek gibi bir çelişki içerisindedir. Aybar'ın, hiç yeri yokken bu meseleyi aktüel bir konu haline getirmek istediğine değinen -ki bu yargının dayandığı gerekçeyi anlamak güçtür- yazar, dergi ve kitap sütunlarında sayfalarca dil dökmek suretiyle, söz konusu edilmesinin gereksizliğine işaret ettiği meseleyi, aktüel hale getirmenin âdeta teşvikçisi olmak durumuna düşmüştür.

Şubat 1848'de, **Marks** ve **Engels**'in birlikte yazdıkları bir bildiride yer alan "Bütün ülkelerin işçileri birleşiniz" ve "İşçilerin vatanı yoktur" sözleri, -Marks'ın daha sonra da açıkça ifade ettiği gibi- **"Dünya pazarlarını sömürmekte olan burjuvazinin, sanayii ulusal temelden yoksun bıraktığı"** kapitalist sürecin bu aşamasında, kapitalist ülkelere özgü bir **emek - sermaye** çelişkisinin ürünü olmuştur. Emperyalist dönemin şartlarında ise **Lenin**'in;**"İşçilerin vatanı yoktur"** ilkesinin evrensel plânda eskimiş olduğunu, bu ilkenin gelişmiş kapitalist ülkeler için geçerli bulunduğunu ifade etmesi, bu aşamanın gerektirdiği bir değerlendirmedir. Bu değerlendirme elbette ki gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sınıf meselesi ile, ezilen ülkelerdeki halkların millî meselesi, emperyalizmle mücadele açısından ortak bir düşmana karşı cephe kurmayı gerektirmekle birlikte, emperyalizmin boyunduruğu altındaki ülkelerde, emperyalizmle mücadelenin bayrağını **"millî mesele çerçevesi"**'nde yükseltebilmenin mümkün olduğunu anlatır.

Yazar, Lenin'in, gelişme halindeki kapitalizmde millî meselenin ilk tarihî aşaması olarak gösterdiği **"millî hayatın, millî hareketlerin uyanışı ve her türlü millî baskıya karşı mücadele, millî devletlerin yara-**

tılması.... (**Marksizm ve Millî Mesele, Sol Yayınları, s. 136**)" sözlerinin, büyük bir önem taşıdığı yargısıyla meseleye yaklaşır görünüyor. Arkasından, Lenin'in "**...İşçilerin vatanı olmadığı şeklindeki eski prensibi..**" sözünün altını çizerek ve "**işçilerin vatanı yoktur ilkesi. gelişmiş kapitalist ülkeler için doğrudur**" sözüne atıf yaparak, bu sözün karşıtı, "**gelişmemiş kapitalist ülkeler için doğru değildir**" olmak gerekirken, -iddiasına hak kazandırmaktan başka bir amaç taşımayan- bu ilkenin yanlış olmadığı, sadece eskidiği, ancak "**evrensel içeriği**"nin eskimediği yargısına varıyor.

"Milletler, toplumların evrimindeki burjuva döneminin kaçınılmaz bir ürünü ve biçimidirler. İşçi sınıfı, 'millet çerçevesi içinde örgütlenmeksizin' -ama, kelimenin burjuva anlamında değil- 'millî' olmaksızın güçlenemez, bilenemez ve oluşamazdı. Ama öte yandan da, kapitalizmin gelişimi, millî sınırları durmadan parçalamakta, milletleri tecrit edilmiş olmaktan çıkarmakta ve milletlerarası çelişmelerin yerine sınıf çelişmelerini geitrmektedir. İşte bunun içindir ki, **gelişmiş kapitalist ülkelerde**, 'işçilerin vatanı yoktur' sözü tamamiyle doğrudur ve gene, hiç olmazsa medeni ülkelerde 'işçilerin ortak aksiyonu' proletaryanın kurtuluşunun ilk şartlarından biridir (V. I. Lenin, Marksizmin Kaynağı, Gün Yayınları, s. 41 - 42)." Meseleyi çok açık bir şekilde ortaya koyan bu sözler,"**evrensel içeriğinde gizlidir**" yargısına dayanarak "işçilerin vatanı yoktur" sözlerini ısrarla savunmayı değil, yaşanılan tarih dönemi içinde, ülke şartlarının bu ilkenin geçerliliğine elverişli olup olmadığının tesbiti gereğine işaret ediyor.

Emperyalist baskıya karşı, ileri kapitalist ülkelerin işçileri ile, ezilen dünya halkları ve sosyalist ülkelerin dayanışmasında ifadesini bulan enternasyonalist anlayış, maddeci diyalektik görüşün, ulusların manevî ve sosyal-politik fizyonomilerini tanımazlıktan gelmeye karşı kesin tavrını belirlemektedir.

"Sömürge ve tâbi ülkelerde işçi sınıfı, 'bütün ülkelerin işçileri ve ezilen halkları ve ezilen ulusları birleşiniz" ilkesi içinde hareket ederler ve bununla birlikte, ve bu ilkenin temeline bağlı kalarak 'Millî Demokratik Devrim'in temel gücünü meydana getirirler. Yani 'Bütün ülkelerin işçileri birleşiniz' ilkesi, Türkiyede işçi sınıfının millî temelden yoksun bırakılması, vatan temelinden yoksun bırakılması anlamında değildir, aksine, üzerine düşen "Millî Demokratik Devrim'i gereği ile başarabilmesi için kendisini derin bir milliyetçilik ve derin bir vatanseverlikle donatmış olmak gerekir (M. Erdost, Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm, Sol Yayınları, s. 111 - 112)." Bu sözlerden açıkça anlaşılmaktadır ki yazar, "Dünya işçileri birleşiniz" ve dolayısıyla "Dünya işçilerinin vatanı yoktur" ilkesini Türkiye açısından kabul etmek ve ettirmek hevesinde görünmektedir. Bir yandan, bilimsel sosyalizmin teorisyenlerinden aktardığı metinlerle, gelişmemiş kakapitalist ülkelerde bu ilkenin eskimiş bulunduğunu ve geleceğe dönük bir muhteva taşıdığını, "Millî hayatın, millî hareketin uyanışı ve her türlü millî baskıya karşı mücadele"nin büyük bir önemle ele alınması gereğine temel hazırlarken, bir yandan da, işçi sınıfının eylemini bu ilke içinde göstermeğe çalışmak gibi bir çelişki içinde görüyoruz yazarı. Burada, üzerinde önemle durulması gereken bir diğer nokta, bu ilkeyi basamak yaparak, **Millî Demokratik Devrim** şıarı ile **enternasyonalizm**'i bağdaştırmak istemenin anlamsızlığıdır. Tarih süreci içinde, sınıf bilincinin, millî bilinçten önce geldiği görüşünü kesin bir varsayım olarak alan yazara şu soruyu sormak gerekiyor: Türkiye'nin henüz millî demokratik devrim aşamasının gerisinde bulunduğu, sosyalist örgüt öncülüğünde hareket ilkesinin daha yüksek bir aşamayı belirlediği ifade edilirken ve böyle bir dönemde, millî bilince sınıf bilincinden önce yer vermenin gereği ortada dururken, nasıl oluyor da sınıf bilincine öncelik tanıyan bir tutum benimsenebiliyor? Millet kavramı ortaya çıktıktan sonra, milletlerin hayatında -milletin tarifinden de açık olarak anlaşılabileceği gibi- millî bilincin oluşması ilk aşamadır. Bu, genel bir kural olmakla birlikte doğruluğu mutlak olan bir yargı da değildir. Lenin, millî kurtuluş hareketlerinin özünde, burjuva ve proleter unsurlar aramadan önce, bu hareketlerin emperyalizmi zayıflatıp zayıflatmıyacağı hususunun göz önüne alınmasına işaret ediyor. Buradan çıkan sonuç, açıktır ki, sınıf bilincine varmadan da millî bilincin kamçıladığı hareketler, emperyalizme karşı hareketler olabilmektedir. Böyle hareketleri desteklemenin kaçınılmaz bir görev olduğunu belirten Lenin, hareketin sınıfsal niteliğini ikinci aşama olarak göstermektedir.

Millî bilincin sınıf bilincinden önce oluştuğunu ifade etmek yanlış değildir. Ancak bu sözlerin açıklanması gereği de ortadadır. Kapitalist gelişimin ilk döneminde, uluslaşmanın gerçekleşmesi süreci içinde varılacak ilk aşama, millî çerçeve içinde milletlerin örgütlenmesi olmuş, sınıf meselesi ve sınıf bilincinin keskin şekliyle ortaya çıkışı bu ilk aşamaya ulaşılmasından sonra belirgin hale gelmiştir. Bu dönemde, sınıf meselesinin ve sınıf bilincinin hiç bir zaman söz konusu edilemiyeceğini ve milletlerin teşekkülünden önce sınıf mücadelelerinin olmadığını iddia edecek değiliz. Ancak sınıf bilincinin, son tahlilde, temel unsur olduğuna şüphe bulunmamakla birlikte, millet çerçevesi içinde örgütlenmeksizin, millî bilincin kaynağıyla beslenmeksizin oluşamıyacağını, güçlenemiyeceğini ve bilenemiyeceğini kimse inkâr edemez. Bu anlamda, millî bilincin, sınıf bilincinden önce oluştuğunu ifade etmek doğrudur. Bu, ne sınıf bilincini rafa kaldırmak, ne de onun temel unsur olma niteliğini reddetme anlamına gelir.

Millî mesele, ulusların oluşması (nasyonalizm) döneminde, sadece millî sınırlar içinde kalan bir mesele olmuştur. Ulusların kaynaşması (enternasyonalizm) döneminde ise, Lenin'in ortaya attığı yeni tezlerle milletlerarası bir karakter kazanarak, emek - sermaye çelişkisinin evrenselliği ile, ezilen ülke halkları, ezen ülkelerin emekçi sınıfları ve sosyalist ülkeler arasında **ortak düşmana karşı** dayanışma şeklinde ortaya çıkan bir gelişim göstermiştir. Bu gelişim, emperyalizmin boyunduruğu altındaki ülkelerde, "Bütün ülkelerin işçileri ve ezilen halkları ve ezilen ulusları, birleşiniz" sözleriyle ifade edilen enternasyonalist eğilimleri işlemeği gerektirmez. Emperyalizme karşı mücadelenin, bu ortak cephe açısından, gelişmesini tamamlayamamış ülkelerdeki alternatifi, millî hareketlerin uyandırılması, millete yapılan baskıya karşı mücadelenin desteklenmesi ile ortaya çıkacak güçtür. Buradan, ezilen ülkelerdeki sınıf meselesinin önemini küçümsemek ve sınıf meselesini millî meseleyle gölgelemek gibi büyük bir yanılgıya düşmemelidir.

Meseleyi Türkiye açısından ele aldığımızda, perspektifini, sınıf bilinci içinde tutmak üzere, anti - emperyalist mücadele geleneği temelinde yoğunlaşmış bir millî bilincin iyi değerlendirilmesi gerektiğine inanıyoruz. Millî meseleye en iyi çözüm şekli, emekçi sınıfların politik iktidarında gerçekleşecektir. Sosyalizm adına, "Millî Demokratik Cephe" çerçevesinde sınıf bilincini yozlaştırarak, örgütsüz sınıflar ittifakını enternasyonalist eğitimle birleştirmeğe çalışan hayali çözüm yolları aramakla değil!..

Bir ilçe kongresinde yapılan konuşmadan, sadece açıklanmağa muhtaç iki cümleyi alarak bunlardan, dolaylı bir şekilde bilimsel sosyalizmin temellerine saldırıldığı yargısını çıkaran yazar, kapitalist sürecin aşamaları içinde, millî devletlerin doğuşu nasyonalizm) ve milletlerin kaynaşması (enternasyonalizm) ile ilgili bilimsel sosyalizmin teorisyenlerinden bir bilgiler-dizisi meydana getirerek, "Millî Demokratik Devrim" anlayışına zoraki temeller hazırlamak gayretlerinden öte bir şey verememiştir. Özellikle bu bölümün dip-notunda kaleme aldığı sözlerle, bilimsel sosyalizme yapılan "ihanet (!)"i, sistemin kurucularından teşekkül ettirdiği yargı kuruluna götürecek kadar, meseleyi romantikleştiren bir bilimsel ciddiyetten uzaklaşma eğilimi içinde buluyoruz yazarı..

2 PROPAGANDA

zeki özcan
(Hukuk doktoru)

1. KONU VE TARİHÇE — 2. AŞIRI SAĞ VE SAĞ DOKTRİNLER PROPAGANDASI — 3. AŞIRI SOL VE SOL DOKTRİNLER PROPAGANDASI — 4. ÖRGÜTLER, SİYASİ PROPAGANDA VE İDEOLOJİK PROPAGANDA — 5. BİLİM VE SANAT ESERLERİNDE PROPAGANDA VE BUNUN KARA İDEOLOJİK PROPAGANDADAN AYRILDIĞI YÖNLER — 6. SONUÇ.

1 — KONU VE TARİHÇE

Bir fikri, bilimsel bir sonucu veya doktrini övmek, tanıtmak veya yaymak amacıyla yapılan eylemler olarak tanımlanabilen propaganda, insanî ilişkilerle birlikte doğmuş olmasına rağmen, bu çağın başlarından itibaren, büyük ideolojik toplumsal olayların yayılma ve hattâ güdülmesinde en etken bir araç olarak belirmesi nedeniyle, bilimsel araştırmaların da konusu olmuştur. Ancak hemen söyliyelim ki, Türkiye'de propaganda konusunda ne bir bilimsel araştırma yapılmış, ne de Türk düşünürü bu konu üzerinde gerekli "fikrî faaliyet" göstermiştir (1).

Geçmişte, gerçekten, kişiler veya dar-kapalı siyasi çevreler içinde kalan inanma ve inandırma eylemi, büyük ideolojik olayların yayılmasıyla birlikte tehlikeli sayılmağa başlamış ve bu nedenle de propagandanın hukuk tarafından tanzimi gerekli görülmüştür. Nitekim bunun en belirgin örneği olarak, bazı kapitalist ve komünist ülkeler bir yana, Nazi Almanya ceza kanunundan mülhem 1930 tarihli Faşist Italyan ceza kanunu ve buradan aktarılarak Türk Ceza Kanununda daha da ağırlaştırılan 141-142. maddeleri görmekteyiz.

Dedik ki propaganda, bugün bilimsel bir araştırma konusudur. Bu nedenle de ideolojik propaganda, propaganda tekniği ve propaganda araçları sözkonusu olmaktadır. Biz burada, bir deneme niteliğinde olmak üzre, yalnız ideolojik, başka bir deyimle, siyasi ve felsefi doktrinlerle olan ilişkileri yönünden, propagandadan söz edeceğiz.

Niteliği nedeniyle ideolojilerin, değişik fikir - doktrin ve bilim verilerinin yayılması ve tutunmasında bir araç olarak kullanılagelen propagandayı, geniş anlamda, sağ ve sol doktrinler propagandası olarak ikiye ayırmak gerekir. Bu bir zorunluluktur; çünkü insanlık tarihi, olayları böyle bir ayırımı gerekli kılmaktadır: demokratik toplumların 'plüralistik' karakteri. Öte yandan, sözü edilen ayırım, amacı gerçekleştirmekte elverişli görülen aracın tekliği karşısında bir amaçlar çokluğu olayından doğmaktadır. Öyleyse, sonuç olarak denebilir ki, sağcı doktrinlerin yayılma ve kökleşme aracı olan propaganda, sosyalist doktrinlerin yayılma ve kökleşmesinde araç olandan gerek nitelik, gerekse araç ve metod yönünden değişik olacaktır. Amacımız, bu iki ayrı ideolojiye göre sistemleştirilmiş olan propagandayı, kapsam ve mahiyetini, derme-çatma da olsa, kısaca incelemeye çalışmaktır.

2 — AŞIRI SAĞ VE SAĞ DOKTRİNLER PROPAGANDASI

Bilelim ki her iki grup ideolojilerin de konusu, mevcut düzendir. Başka bir deyimle, mevcut düzenin, şu veya bu yönde evrim geçirerek, olandan olması gerekene geçişinin sağlanmasıdır. Ancak bu konuda sağcı propaganda, bağlı olduğu doktrinin ilkelerine uyarak, "insanlık tarihinin bir sınıflar çatışması tarihi olduğu" yolundaki görüşü tümden reddeder. O, Faşizm ve Nazizm hariç, sosyal sınıflar arasındaki çatışmanın nedenini, malların ihtiyaçlara nazaran azlığı olayında bulur. Ve malların, teknoloji sayesinde, birgün ihtiyaçları karşılayacağına ve böylece çatışmanın da son bulacağına inanır (2).

Sağ doktrinler propagandasının amacı, genellikle 'materyal' özden yoksun kılınan üstyapı ürünlerini 'üniversel' kurallar olarak tanımlayıp halka 'empoze' etmektir. Öyleyse bu tür propaganda, altyapı ile üstyapı arasındaki zorunlu diyalektik ilişkileri altüst eder. Bundan ötürü de sağ doktrinler propagandası, bir sistem olarak, içinden ikiye parçalanmış bir yapıya sahiptir. Gerçekten, sağ doktrinler propagandası, bir yandan halk, emekçi yararına oluşturulan bir ekonomik düzenden söz ederken, öte yandan, tüm üstyapı ürünlerini dogmalaştırmak çabası içindedir. Bu konuda propagandanın görevi, özellikle sujesel nitelikte olan bir ekonomik kalkınma ve plânlamanın meşruluğu konusunda kafaları talim ettirmek ve nesnel sermayeden çok öznel, yani yalnız hakim sınıflara izafe edilebilen sermayenin savunmasını yapmaktır. Kısacası, üstyapı ürünleri, üretim güçleri, üretim koşulları ve yöntemlerinin propagandasında ana ilke, düzen içinde hakim sınıfların yararlarını tüm halkınmış gibi göstermektir.

Gerikalmış ülkelerde sağ doktrinler propagandasının amacı, genellikle, ülkeye yerleşen veya yerleşmekte olan **'yeni-emperyalizm'**in gerekliliği konusunda genel bir inanç yaratmaktır. Bu ülkelerde propagandanın oturduğu zemin, **aracılar** ile **işbirlikçilerin** çıkarları yönündedir. Öte yandan, üstyapı ürünleri, altyapıya kıyasla, daha çok kötüye kullanılmaya ve istismara elverişlidir. Propaganda, bu toplumlarda, çağların kazandırdığı üstyapı dogmalarını yıkmaya gitmez, tersine, bunları alabildiğine kökleştirir. Örneğin: din, ahlâk ve bazı soyut kavramlar - milliyetçilik-ümmetçilik gibi - adına yapılan irticaî propaganda.

Sonuç olarak, sağcı doktrinler propaganda sisteminin esası, yapısı itibariyle içten parçalanmış salt kapitalist toplumda halkı, tek yönlü, yani yalnız hakim sınıflar yararına şartlandırmaktır.

3 — AŞIRI SOL VE SOL DOKTRİNLER PROPAGANDASI

Sol doktrinler propagandası, geçen yüzyılda emekçi sınıfların felsefesi, hakimiyeti koşullarının bilimi olarak ortaya çıkan sosyalist doktrinlerin gerek siyasi ve gerekse bilimsel yönden yayılmasını, gelişmesini ve tüm halkın bilinçlenmesini sağlamaya matuf eylemleri içine alan, sistemli bir inandırma ve yayma işlemidir. Sol doktrinler ilkelerinin tüm olumlu bir yapı içerisinde halka sunulması ve bunlar sayesinde bizzat halkın, kendi sosyal-siyasi-ekonomik yaşantısının bilincine vardırılması, bu tür propagandanın belirgin özelliğini teşkil eder.

Öte yandan, halkla diyalog kurmayan propaganda, başka bir deyimle halkın sesini duyurmayan propaganda, halka yabancılaştığından, sol doktrinler propagandası olamaz. Bu nedenle, izlenen tarihî sürece göre, 'bütün' içinde **ikinci dereceden parçalar**, gerek bütünle, gerekse **başka ikinci dereceden parçalarla** çelişkiye düşmemek zorundadır. Çünkü, her dereceden ve her değişik kaynaktan gelen propagandalar, **bütün** içinde birbirlerini inkâr eden öğeler olmayıp, tam tersine, hep beraber organik bir propaganda sisteminin vazgeçilmez kurucularıdırlar.

Bu söylenenler nedeniyle, sosyalist doktrinler propagandasında parça-bölük propaganda olamaz; özerk eylemler ve fikirler, çıktıkları kaynak ve mahiyetleri bakımından öyle olsalar bile, bütünün içinde tek yönde ses vermek zorundadırlar: sosyalizmin diyalektik ve diyalojik karakteri.

Şimdi sol doktrinler propagandasının kapsamı üzerinde duralım:

Sol doktrinler propagandası, bir yandan kapitalist düzeni sosyalizm için bir aşama kabul edip yadsırken, öte yandan, kendi ilkelerini somut ekonomik-sosyal gerçekler içinde halka **'empoze'** eder: buna doktrinde, **halkı yaşantısının bilincine vardırmak** deniyor. Bu yolda istenilen hedeflere varmak için, gene bir yandan kapitalist doktrinler propagandasına karşı aynen onun metod ve araçları kullanılırken, öte yandan, ülkenin tarihî-ekonomik gelişim çizgisine göre, üretim güçleri, üretim ilişkileri ve bunlarla diyalektik bir bağlantı halinde bulunan üstyapı ürünleri, tarihî maddeciliğin ortaya koyduğu mantık ilkelerine uyularak eleştirilir. Güdülen amaç, ortaya konulan veriler gereğince, belli bir toplumun mevcut bir durumdan ileri bir duruma, yani olması gerekene geçmesi gerekliliği konusunda genel bir inancın yaratılmasını sağlamaktır. Ancak hemen belirtelim ki, bu konuda halktan gelmiyen, halka dayanmayan ve halkın malı olmıyan her eylem, demokrasi ilkeleriyle bağdaşamaz. Bunun için de, sol doktrinler propagandası bu ilkeyi gözden uzak tutmamak zorundadır. Tersini düşünmek, halk zararına şartlandırılmış, fakat halka dayanan rejimlere kapı açmaktır.

Sol doktrinler propagandasının hedeflerini, onun yapıldığı ülkenin koşulları belirler. Özellikle gerikalmış toplumlarda üstyapı ürünleri değerlendirilirken temkinli olunmak gerekir. Örneğin, din olayının eleştirilmesi, onun varmış olduğu son tarihî aşamaya ve günün koşullarına göre düzenlenmek zorundadır. Öyleyse sol doktrinler propagandasının amacı, **'müessese'** haline getirilmiş olan dini, gerçek yörüngesine itmek olacaktır. Gerçi klâsik sosyalistler, dinin eleştirilmesinin her tür eleştirinin ön meselesi -presupposto- olduğunu (3) söylerler ama, bu, hiçbir zaman, kaba sosyalistlerin savunduğu gibi, onun toplumdan silinmesi veya yadsınması anlamına gelmez. Sosyalizmde din yalnız bir üst yapı ürünüdür ve öteki üstyapı ürünleri gibi belli kurallara uyar. Kaldı ki, varılan bu yargıyı tarihî olaylar da doğrulamaktadır:

Hegel, tarihî diyalektiğiyle, tek mutlak değerin Prusya devleti ve hristiyanlık dini olduğu sonucuna varmıştı. Ona göre **devlet**, **'dünyasal tanrı'**dır **-'Dio terreno'-** veya tarihin varılan en son 'sujesi'dir. Devlet, öte yandan, ne kendisine eşit, ne de kendi üstünde başka herrhangi bir "suje" tanımaz. İşte bu nedenle de sosyal örgütler, gruplar ve kişiler kayıtsız-şartsız ona itaat etmekle yükümlüdürler (4). Bu tip bir devlet anlayışının ortaya çıkması nedeniyle devleti eleştirmek gücüne sahip olamıyan -siyasi nedenlerden ötürü- Alman aydınları, başlangıçta, hemen hemen aynı teorik doğrultuya konan dini eleştirmeye yönelmişlerdir. Özellikle sol kanat hegelcilerden bilinen **Feuerbach**, dine yöneltttiği eleştirileriyle Hegel **'mit'**ini ilk yıkanlar arasındadır. Daha sonra sol kanat hegelcilerden koparak kendi sistemini kurmaya yönelen Marx da yıkılması gereken ilk kalenin 'müessese' haline gelmiş **hristiyanlık dini** olduğunu görmüştür. İşte bu olayların sonucu olarak bilimsel sosyalizm, bir yandan bir dünya görüşü olarak gelişirken, öte yandan emekçi sınıfların toplum bilimi olmaya yöneldi (5).

Sonuç olarak, dini eleştiren sol doktrinler propagandasının amacı, felsefe ve teolojide mutlak değer olarak belirlenen dinin gerçek yörüngesine oturtulmasında gerekli görülen **'veriler'**i halka sunarak, sömürü düzenine âlet olmayan bir inanışın bilincine vardırmaktır. Öteyandan, bugünkü doktrinde bir dünya görüşü olarak beliren markşçılık yanında, emekçi sınıfların sosyal bilimi olan sosyalizmden söz ediliyor. Buna göre gerçekteki plüralizm, din karşısında da bugüne kadar izlenenden ayrı bir yolun izlenmesini gerektirmektedir. Bu nedenle esas olan, dini yadsımak değil, tersine, onunla diyaloga girmektir (6).

Öteki üstyapı ürünleri de altyapıyla olan zorunlu diyalektik ilişkileri içinde propagandanın konusu olur. Aslında üstyapı ürünleri, altyapı ilişkilerinin normatif ifadelerinden başka birşey değildir. Birçok üstyapı ürünleri meşruluk veya gayrimeşruluk açısından ele alınmazlar. Çünkü bu iki kavram da normatif karakterli olup, değer yargısı bilimlerinin konusunu teşkil ederler. Bu nedenle de olumlu bir izaha konu olamazlar. Halbuki bugün doktrinde savunulan **güven** ve **garanti** kavramları, bütün normatifliklerine rağmen, göbekleri doğrudan doğruya maddeye bağlandığı, yani diyalektik ilişkide ilişkilerin bir izahı olmadıkları için, olumlu değerler ifade ederler. Bu nedenle, sosyalist doktrinler propagandası **güven** ve **garanti** fikri üzerine oturmak zorundadır. Toplum olmakta iki ana öğe sayılabilen **garanti** ve **güven** fikrinin şu veya bu boyutta verilmesi propaganda tekniğinin konusu olup, konumuz dışında kalır.

Bütün bunlardan sonra denebilir ki, sol doktrinler propagandasının ana karakteri, **söz** ile **eylem**'in aynı doğrultuda olmasıdır. Ne eylemi yansıtmıyan sözün, ne de sözü yansıtmıyan eylemin sol doktrinler propagandasında yeri vardır.

---

(1) Bk: Siyasi rejimler, M. Duverger, Çev: Dr. Y. Gürbüz, Remzi Kitabevi, İstanbul. FORUM Dergisinde de bu konuda birkaç makale yayınlanmıştır.

(2) Introduzione alla politica, M. Duverger, Traduzions B. Menato, Laterza 1966, Sayfa 230 ve devamı.

(3) Per la critica della filosofia di Hegel - introduzione-, K. Marx, Editore Riuniti (Marx - Engels, Opere scelte), Sayfa, 57 ve devamı. Aynı konuda: La concezione materialistica della storia, Marx - Engels, a cura di F. Condino Editori Riuniti Bk: Introduzione.

(4) Bk: Cocezione materialistica della storia, Introduzione. Aynı konuda nakleden: N. Bobbio, Teoria della norma giuridica, G. Giappichelli, Torino, Sayfa 15.

(5) L. L. Radice, Solalizmo e liberta, Editori Riuniti, parta prima, 1. Marxizmo e scienza (makalenin tümü).

(6) L. L. Radice, Socialismo e libertà, Editore Riuniti, Parte seconda, Socialismo e coscienza cristiana (bütün bölüm).

PARA

karl marx

İnsanın duyguları, tutkuları vs. [dar] anlamda salt antropolojik belirlemeler değil de, aslında ontolojik öze ilişkin kesinlemelerse; ve bu duygular, tutkular, sadece nesnelerinin kendileri için duyulur olması nedeniyle gerçekten kendilerini doğruluyorlarsa, şu anlaşılır o halde: 1) bu duygu ve tutkuların doğrulanma şekli bir ve aynı değildir, tersine, doğrulanmanın değişik şekli onların varoluşunun, onların yaşantısının kendine özgülüğünü teşkil eder ve nesnenin onlar için olma hali nesneden haz alışın nitel halidir; 2) duygusal doğrulamanın (yemek, içmek, nesnenin yapımı vs gibi) bağımsız şeklinde nesnenin dolaysız bir yokedilişi olduğu hallerde, nesnenin doğrulanması vardır; 3) insan insansal olduğundan ve dolayısiyle duyguları vs. de insansal olduğundan, nesnenin bir başkası tarafından doğrulanması insana özgü hir haz alıştır; 4) yalnız gelişmiş bir sanayi ile, yani özel mülkiyetin aracılığıyla insan tutkusunun ontolojik özü hem tümlüğü, hem de insanlığında doğar; bu demektir ki, insan biliminin kendisi, insanın pratik olarak kendi kendini gösterisinin bir ürünüdür; 5) yabancılaşmaktan kurtarılmış özel mülkiyetin anlamı, insana gerekli nesnelerin, gerek hazzın, gerekse etkinliğin nesnesi olarak varlığıdır.

O halde herşeyi satın almak, her nesneyi elde etmek özelliğine sahip olan **para** yüksek anlamda nesnedir. Onun bu özelliğinin evrenselliği varlığının sınırsız gücünü oluşturur ve bu nedenle o herşeye kaadir bir varlık sayılır. **Para, ihtiyaçla nesne, hayatla insanın yaşama araçları** arasında aracılık yapar. Fakat bana benim hayatımın aracılığını yapan şey aynı zamanda bana diğer insanların varlığının da aracılığını yapar. Bu, başka bir adamdır benim için.

"Bak hele şeytana! Elbette ki el ve ayaklar, elbette ki başın ve kıçın sana aittir. Yoksa doya doya tadını çıkardığım şeyler daha az mı benimdir? Altı beygir alacak gücüm olsa acaba onların gücü benim olmıyacak mı? Bindim mi üstüne, sanki yirmidört bacağım varmış gibi keyfime bakarım (Goethe, Faust, Mefistofel)."

Shakespeare, Atinalı Timon'da: **"Altın mı? Sarı, alev alev, pahasız altın ha? Hayır tanrılar! Fodul bir kulunuz değilim ben sizin. Köktür berrak göklerden istediğim Akı kara, güzeli çirkin, doğruyu eğri, soyluyu kaba, genci yaşlı, korkusuzu ödlek yapacak kadar bol zaten altın... O, papazları kiliseden uzaklaştırır, yarı hastanın başından yastığını koparır. İnançları birleştirir, inançları yıkar bu sarı köle; lânetlileri sevimli yapar, korkunç vebayı hoş kılar; etekler hırsızı, ona ünvan, senatörler kurultayında ona övgü bahşeder. Pörsümüş dul kadını yeniden gelin - güvey eden odur. Odur, hastanelerin, ülserlerin iğrenç kıldığı kadını kokulandıran, onu yeniden taptaze bir bahar gününe hazırlayan. Hadi yürü,belâlı maden! Sen ki ortak orospusudur insanlığın, sen ki anlaşmazlık getirirsin uluslar arasına.." der.**

Daha ilerde ise şöyle konuşur:

"Sen, tatlı kıral katili, babayla oğul arasında sevimli ayrılık! Sen, en temiz karı - koca yatağının şâhâne kirleticisi! Sen, kahraman Mars, yanağındaki kızıllık, Diana'nın kucağındaki kutsal karı eriten! Sen, her zaman genç, her zaman taze ve sevgili zampara! Sen, imkânsız şeyleri sıkıca birleştiren, onları öpüşmeye zorunlu bırakan, gözle görünür tanrı! Her dili konuşursun sen, her nabza şerbet verirsin (XLII). Sen ey, tek oranı bütün yüreklerin, dinle: Köle ettiğin insan baş kaldırıyor: değerinle öyle bir geçimsizliğe at ki onu, bütün dünyaya hayvanlar egemen oluncaya dek karışsın herşey."

Shakespeare, paranın özünü gerçekten çok belirgin bir şekilde çiziyor. Onu anlayabilmek için Goethe'den aldığımız parçanın yorumuyla başlayalım:

Para aracılığıyla benim emrimde olan, benim ödeyebildiğim, paranın satın alabildiği şey benim kendimdir, yani paranın sahibi. Paranın gücü ne kadar büyükse, benim gücüm o kadar büyüktür. Paranın nitelikleri benim niteliklerimdir, benim temel güçlerimdir, yani ona sahip olanın nitelikleri, temel güçleridir. O halde benim ne olduğum, neye gücümün yettiği hiç bir şekilde benim kişiliğim tarafından belirlenmez. Örneğin ben çirkinim, ama kadınlar içinde en güzelini satın alabilirim. Yani ben artık çirkin değilim, çünkü para çirkinliğin etkisini, onun tiksindirici gücünü yoketmiştir. Ben bir birey olarak sakatım, ama para bana yirmidört bacak sağlar, yani ben artık sakat değilim. Ben kötü bir adamın, namussuzum, hiç bir şeyden sakındığım yok, aptalım, ama pa-

ra saygıdeğerdir, dolayısiyle paranın sahibi de saygıdeğerdir. Para en üstün iyidir, dolayısiyle paranın sahibi de iyidir. Para beni namussuz olmak zahmetinden de kurtarır ayrıca; dolayısiyle, benim namuslu olduğum kabul edilir. Ben aptalım, ama para bütün şeylerin en gerçek zekâsıdır; o halde, nasıl olur da ona sahip bir kimse aptal olabilir? Sonra, bu kişi zeki insanları her zaman satın alabilecektir ve zeki insanlar üstünde egemenliğe sahip bir kimse zeki insanlardan daha zeki değil midir? Paramla insan gönlünün istediği herşeyi elde etmek yetişine sahip olan ben, bütün insan yetilerine sahip değil miyim acaba? Acaba benim bütün eksikliklerimi karşıtlarına dönüştürmüyor mu?

Para beni insansal hayata, doğaya ve toplumu bana birleştiren bir bağ olduğuna göre, aynı para acaba bütün bağların bağı değil midir? O, her bağı çözüp bağlayamaz mı? Dolayısiyle evrensel bozguncu değil midir? O hem ayırıcı gerçek paradır, hem de toplumun çimentosu, galvano - kimyasal gücüdür.

Shakespeare, parada özellikle iki nitelik bulur:

1) Para, elle tutulur gözle görülür bir tanrıdır: insansal ve doğal her türlü niteliğin karşıtına dönüşmesidir; evrensel karışıklığın kendisi, nesnelerin evrensel tersyüz edilmesidir; para imkânsız herşeyi birleştirir.

2) Para, evrensel bir orospudur; insanlar, halklar arasında evrensel bir pezevenktir.

Bütün insansal ve doğal niteliklerin tersyüz edilmesi ve karıştırılması, paranın imkânsız şeyleri birleştirmesi - yani onun kutsal gücü -, cinsil varlık olarak insanın, soyulan ve yabancılaşan ve yabancılaşmış özü olarak paranın özünde kendini bulur. Para insanlığın yabancılaşmış gücüdür.

Ben, insan olarak yapamadığımı, dolayısiyle benim bireysel temel güçlerimin yapamadığını, para aracılığıyla yaparım. Demek ki para, bu temel güçlerin herbirini, aslında olmadığı bir şeye dönüştürür, yani bu temel güçleri karşıtlarına dönüştürür.

Yemek yemek istersem ya da yaya yürüyecek kadar tâkatim olmadığı için bir araçtan yararlanmak istersem para bana hem besini, hem de aracı sağlar; yani benim istteklerimi hayalde yaşayan birer birim olmaktan kurtarır; onları düşünce, hayal ve istek halindeki varlıklarından, duyulur, gerçek varlıklarına dönüştürür; onları hayalden hayata, hayalî varlıktan gerçek varlığa aktarır. Böyle bir aracılık nedeniyle para gerçekten yaratıcı bir güçtür.

Evet, parası olmayan için de istek vardır, fakat onun isteği, benim için, bir başkası için, (........) (*) için, hiç bir etkisi, hiç bir varlığı olmayan salt bir hayalî varlıktır; demek ki, bu isteğim benim için bile gerçeksizdir, nesnesizdir. Paraya dayandığı için etkili olan istekle, salt benim ihtiyacıma, benim tutkuma, benim arzuma vs. dayandığı için etkisiz olan istek arasındaki ayrım, **olmak'la düşünmek** arasınadaki ayrımın aynıdır, içimdeki salt hayalle dışımdaki gerçek nesne olarak betimleme arasındaki ayrımın aynıdır.

Eğer yolculuk etmek için para yoksa, ihtiyacım da yok demektir; yani gerçek ve gerçekleşen hiçbir yolculuk ihtiyacım da yoktur. Okumaya eğilimim var, ama bu eğilimi gerçekleştirecek param yoksa, okumaya hiçbir eğilimim yok demektir; yani etkili hiçbir eğilimim, gerçek hiçbir eğilimim yoktur. Tersine, okumaya karşı gerçekten hiç bir eğilimim yoksa, ama iradem ve param varsa, etkili eğilimim de vardır. Ne insan olarak insandan, ne toplum olarak insansal toplumdan doğan, araç ve dış güç olarak para; hayalı gerçeğe, gerçeği salt hayale dönüştüren evrensel bir araç ve evrensel bir güç olarak para, gerek insansal ve doğasal gerçek temel güçleri tümden soyut betimlemeye, dolayısiyle yetkinsizliklere, acılı hayal kurmalara dönüştürür, gerekse, öte yandan, yetkinsizlikleri ve gerçek hayal kurmaları, salt bireyin hayalinde mevcut gerçekten güçsüz temel güçleri gerçek temel güçlere ve gerçek güçlere (iktidara) dönüştürür. Salt böyle bir belirlemeye göre, demek ki para, kişiliklerin (bireyliklerin) evrensel tersyüz edilmesidir. Öyle bir tersyüz edilme ki, kişilikleri karşıtlarına çevirir ve onların özelliklerine onlarla çelişkide olan özellikler ekler.

Burada çizdiğimiz yıkıcı gücüyle para, başlıbaşına birer birim olduklarını savunan birey ve toplumsal bağlar vs.'ye karşıt bir şekilde kendini gösterir. Para, sadakati ihanete, sevgiyi kine, kini sevgiye, erdemi kötülüğe, kötülüğü erdeme, köleyi ağaya, ağayı uşağa, aptallığı zekâya, zekâyı aptallığa dönüştürür.

Para, değerin eylemli ve mevcut kavramı olarak, herşeyi karıştırıp tersyüz ettiğinden, bütün eşyaların evrensel tersyüz edilmesi ve karışıklığıdır; dolayısiyle, bütün doğal ve insansal niteliklerin karışıklığı ve tersyüz edilmesidir, tersine dönmüş dünyadır.

Cesareti satın alabilen, ödlek de olsa, korkusuzdur. Mademki para ne belirli bir nitelikle, ne belirli bir eşyayla, ne de insanın temel güçlerinden herhangi birisiyle değiştirilebilir, ama bütün nesnel, insansal ve doğal dünyayla değiştirilebilir, o halde o, ona sahip olanın açısından, aralarında çelişseler bile, bütün özellikleri ve bütün nesneleri birbiriyle değiştirir. İmkânsız şeylerin birleşmesidir bu; para, çelişkili nesneleri öpüşmeye zorunlu bırakır.

Eğer insanı insan olarak, insanın dünyayla ilişkisini insansal bir ilişki olarak kabul edersen, salt sevgiyi sevgiyle, güveni güvenle vs. değiştirebilirsin Eğer sanattan haz almak istiyorsan, sanat bakımından eğitilmiş olmalısın; eğer başkaları üstüne etkili olmak istiyorsan, onları gerçekten dürtükleyen ve isteklendiren biri olmalısın. İnsanla ve doğayla olan ilişkilerinden her birisi, gerçekliği içerisinde senin iradenin, senin bireysel hayatının nesnesine cevap veren, belirli bir gösteri olmak zorundadır. Sevgisel bir karşılık yaratmadan seviyorsan eğer, yani, sevgin sevgi olarak bir sevgi karşılığı yaratmıyorsa, seven bir insan olarak hayatî gösterinde kendini sevilen bir insan yapamıyorsan, sevgin güçsüz demektir, mutsuzluk demektir.

Çeviren :

bedrettin cömert

(*) **Marx'ın boş bıraktığı yer.**

PARA

muzaffer hacıhasanoğlu

İrili ufaklı, sarı, gümüş renginde ya da başka renklerde maden parçaları; çeşitli büyüklükte, üzeri değişik rakamlarla süslü kâğıt parçaları: PARA. Boyuna gerdanlık, feslere süs, kulaklara küpe, kollara bilezik olan ALTIN, küplerde de saklanabilir yıllarca. Sağlamlığı başkadır altının; değerinden hiçbir şey yitirmedi para sorununda; yeşilli morlu kâğıt paralar ona göre değerlendirilir.

Para, insanoğluna hükmeden en güçlü kuvvet günümüzde; değil somut değerleri, soyut değerleri de satın alabiliyor; tarla, fabrika, apartıman, yat almıyor sadece; nâmus, şeref, düşünü, özsevi, hepsi onun emrinde...

"Ak akçe kara gün için" mi? Hayır; her gün için, her saat için hattâ.

Ne diyordu **Orhan Veli:** "Vitrinlerin önü bedava..." Şimdilik hava alabiliyoruz para vermeden. Gitgide onun da bir satıcısı çıkar elbet; **ÖZEL GİRİŞİM** gelişiyor günden güne; beynin açlığını gideren bilimi ticaret metaı haline getirdikten sonra organizmamızın oksijen açlığını gideren havayı niye satmasınlar? Bir vakitlerin **İsmet İnönüsü:** "Teneffüs ettiğimiz havayı ihtikâr metaı yapan tüccar..." demişti. Gerçek şu ki, Paşa, bugün o sözlerini hatırlamak istemez.

Yırtık, yapıştırılmış, katlana katlana bumburuşuk olmuş, kolonya kokulu ya da ter kokulu, lime lime banknotlar, baskıdan yeni çıkmış, mürekkep kokulu banknotlar almış eline dünyamızı.

"Ancak parayı düşünüyoruz... Parası olanlar kendi parasını düşünür; olmayanlar başkasının parasını. Bu bizim en büyük uğraşımızdır," diyor **Sacha Guitry.** Bizim de bir atasözümüz vardır: "Zenginin parası, züğürtün çenesini yorar..." Belki de parayla bu kadar uğraşmamız, paranın, toplum düzenini elinde bulundurmasındandır. Oysa toplumun düzeni ortada: GÜÇLÜLER EZİYOR GÜÇSÜZLERİ. Gücü veren de para, çoğu zaman, "Paradan, söz etme; maskaraların en âdisine kendisini bu kadar çabuk veren bir tanrıya tapamam..." diyor **Euripide.** Çoklarının gözünde tanrılaşan para, o kadar kirli ellerde toplanır, o ellerin türlü oyunlarına âlet olur; tiksinme verir, utanç verir insana. Bazıları İSTİFLEME'yi severler; para istifine bakmak zevk verir onlara. Sayıların büyüklüğü, kişilik kazandırır onlara. Oysa **Marie - Joseph de Gaston,** "Bir cimrinin elinde para, eskiden ölülere sunulan yemekler gibidir" diyor. Harcayamazlar onlar paralarını. Bir hayırsız evlât varsa geride, har vurup harman savurur; onların - varsa - ruhları sızlar mı bilinmez. O paraları kimlerin sırtından çarık çıkararak sağlamış, sonra da yiyemeden göçmüşlerdir öbür tarafa? **Paul Morand,** bu konuda daha başka türlü düşünüyor: "Birçok kimseler paranın bir gıda olduğunu bilmezler ve kuvvet kazanmanın tek çaresinin onu yemek olduğunun farkında değiller."

'Para = mutluluk' diyebilir miyiz? Bu konuda da görüşler değişiktir. Gerçek şu ki,, para rahatı sağlar: Kaloriferli apartıman, kapıda otomobil, mutfakta ahçı, hizmetçi... Somut değerlerle yetinebilenler için mutluluk budur. Ama bir de soyut değerler var; para her zaman sağlayamaz onları: Sevgi, saygı, bilgi, özsevi... **Henri de Regnier,** "Para, mutluluğa benzer; her şeyi verir" derken, **E. ve J. de Gourmont** "Para, mutluluğun kalp akçesidir" diye onu yanıtlar sanki.

Parasızlıktan utananlar da var: "Hiç bir utandırıcı yol yoktur ki, bugün para sağlamakta kullanılmış olmasın. Çünkü bu yol ne kadar utandırıcı olursa olsun, parası olmamak kadar utandırıcı değildir" diyor **Alphonse Karr.** Oysa parasız, fakat şerefli insanlar da vardır; işin kötü yönü, bugünün toplumu onları adam yerine bile koymaz; şerefsiz paralıları el üstünde tutar. **Jonathan Swift** de bu konuya değinerek, "Kimse öğüt kabul etmez; fakat herkes parayı kabul eder: Şu halde para, öğütten değerlidir" diyor.

P. Nikitin, Ekonomi Politik (*) adlı eserinde paranın gelişimini anlatıyor: "Başlangıçta, en sık mübadele edilen meta para gibi ele alınıyordu. Zamanla ve ticari ekonominin gelişmesi sonucunda bu, para rolü altına geçti. 19. yüzyılda, altın para, ülkelerin çoğunluğunda kullanılıyordu."

Nitikin'e göre, paranın değişik görevleri vardır. Değer ölçüsü olma niteliği: "Metaın, para olarak ifade edilen değerine o metaın fiyatı denir. Fiat, meta değerinin para şeklinde ifadesidir." Paranın dolaşım aracı olarak kullanılması (Meta - Para - Meta): "Fakat meta alıcıya geçince, dolaşımın durduğunu, oysa, paranın dolaşım alanında süresiz olarak kaldığını not edelim." Bu anlamda para, alınıp satılabilir şeylerin dolaşımını sağlar. Bu iş için de paranın geçer olması gerekir.

P. Nikitin'e göre "PARA, içinde belirli miktarda metal içeren, şekle sokulmuş bir kütledir." Metal veya kâğıt paralar, kullanıla kullanıla eskirler, fakat yine de tam değerlerine göre işlem görürler.

Paranın üçüncü görevi: Birikim, biriktirme aracı olma: "Para, zenginliğin evrensel sembolüdür."

Paranın dördüncü görevi: Ödeme aracı olmak. Gerçi her zaman alışveriş peşin para ile olmaz, kredi ile, vadeli ödeme ile de olabilir. Yine para ödeme görevini yerine getirir.

Kâğıt paralar, öteki metallerden yapılmış paralar, altının temsilcisidirler sadece: "Dünya pazarında, ülkelerarası değişmelerde altın bir satın alma, evrensel (genel) bir ödeme aracıdır. Sosyal zenginliğin evrensel sembolüdür."

Para, insanın insanı sömürmesinde, devletlerin birbirini sömürmesinde en büyük aracıdır.

Kâğıt paralar, devletlerin, altın karşılığını temsil eder anlamda çıkardıkları para şekilleridir. Yeterince altını bulunmayan devletin kâğıt parası, temsil gücünü kaybeder.

"Kâğıt para ilk defa Çin'de görüldü. Amerika'da 17. yüzyılda çıkarıldı, Fransa'da 18. yüzyıl başlarında, Rusya'da 1769'da."

Ya ENFLASYON nedir? Altın karşılığı bulunmadan, durmadan kâğıt para basmaktır. "Genel olarak burjuva devleti, gelirleri giderlerinden düşük olduğundan (ki bu, genel kuraldır), ek kâğıt para çıkarma yollarına (emisyona) başvurur. Bu hal, özellikle, savaş dönemlerinin, buhran ve değer kargaşalarının karakteristiğidir. Bu yüzden, kâğıt para sarsıntı geçirir." Fıkara köylü, sanatkâr, emekci, esnaf, memur, eline geçen bol para karşısında ilkin şaşırır, fakat pazara her çıkışında ayılır biraz daha. Bu kâğıt paranın, hiç mi hiç gücü kalmamıştır. Düşmüştür banknotun satınalma gücü. Eski günlerin, gençliklerinin düşünde olan ihtiyarlar çene çeneye verirler: "Para dediğin, bizim zamanımızdaki paraydı!.." Kapitalist düzende, geri kalmış ülkelerin yarınki ihtiyarları, aynı sözleri, değişik de olsa, tekrarlıyacaklardır herhalde. Olan emekçilere olur daima; onlar daha da yoksullaşırlar; sınıflar arası fark da büyür.

Montekarlo'da paralar döner; ölümüne kadar kumar oynar kimileri; kimileri, ayağını, kolunu kırıp, köşe başlarında el acarlar 5 - 10 kuruş için (hoş, 25 kuruştan aşağısını onlar da almıyor ya günümüzde!); kimisi etini pazara çıkarır para için, kimisi şerefini. Paranın korkunç bir oyun düzenleyiciliği vardır günümüzde.

(*) Ekonomi Politik: P. Nitikitin, Çeviren: Hamdi Konur Sol Yayınları, 1968 Ankara

TARTIŞMA

yıkılanı yeniden kurmak

üstün akmen

1839 Gülhane Hattı Hümayunu ile batılaşma eylemi gösteren toplum, batı uygarlığını yaratan koşulları kavrayamadığı, köklü dönüşümleri başaramadığı için sağlam basmadığı toprağın da altından kaydığını sezdi, zamanla olumlu bir çıkar yola itilmediğinden soysuzluk ve özenti dallarına tutundu. Dış yardımların (!) yüküyle, enflasyonlarla iyice başı eğilen halk, o eski böbürlenmelere tam karşıt bir aşağılık duygusu ile güçsüzleşti, kişiliksiz oldu.

Cumhuriyet, Atatürk devrimi ile çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı, amaç ediniyordu. Gelgelelim savaşlar köyleri yıkmış, ülkeyi yoksullaştırmıştı. Kendi topraklarımızda tezgâhsız birer ustaydık, yabandık, göçmendik, iğretiydik. Düzenin yanlışlarını toplumculukla çözümlemek gerektiği, tez zamanda yeni değerler bulup ortaya çıkarma, insanımıza insanlığını öğretme gerektiği inancı bu arada doğdu. Ekonomik, toplumsal ve kültürel konulardan yararlanılarak kurumlar şekillendirildi.

YIL 1935

1935 yılında nüfusun % 81'i olan köylü halkın ancak % 14,1'i okuma yazma bilmekteydi. Öğrenim çağında bulunan 1.920.000 köy çocuğundan 347.071'i okula devam edebilmekteyken, 40.000 köyden 35.067'sinde okul yoktu. Kentlerde 8.090, köylerde 6.859 öğretmen çalışmaktaydı. Kentlerin eğitim sorunu % 75 halledilmişti. İlk bakışta 38.000 öğretmen gerekliydi köylere.

TOPLUMSAL TEMELDE DÖNÜŞÜM GEREKSİNMESİ

Köylü çiftçilikle uğraşır. Toprak, hani o **"En yumuşak, en sert, / en tutumlu, en cömert, / en / seven, / en büyük en güzel kadın"** köylünün her şeyidir. İnsanlarımıza **"benim sadık yarim kara topraktır"** dedirtecek kadar. Toprak ve onun getirdiği zorunluklar köylünün yaşayışı üzerinde başlıca etkendir. Sürme, ekme, biçme, tımar, sulama gibi işlerle uğraşan köylü, doğasal olaylarla tek başına savaşmak zorundadır ve bu konuda tamamen bilgisizdir.

Köyde yaşayan insanın en yakın yardımcısı hayvandır. Onun gücünden, kılından, etinden, sütünden, kısaca herşeyinden yararlanır. Ama bilgisizlikten tarlalar gibi cılızdır, bakımsızdır hayvanlar da...

Köylünün kullandığı tarım araçları da ilkedir. Bu ilkel araçların hemen hepsini kentten satın alır. Onarımını yapamaz. Yani yaşamaları için gereken bütün gereçlerini kendi başlarına sağlamak zorunda olan köylüler, anadan babadankalma görgüleri ile basit dokuma işleri yaparlar. Giyeceklerini, yaygı ve örtülerini, çoraplarını, hayvan için ip, yular gibi şeyleri yaparlar. Bu işlerde bir gelişme görülmez. İlkel âletlerle, sabırla emekler harcanır. Kısaca, köylerimiz en basit ihtiyaçlarını karşılayacak araçlardan, işlik ve sanatkârlardan tamamen yoksun, bu alanda tam bir ilkel yaşayış içindedir.

Sağlık durumuna gelince, bu konuda da köylerimizin acınacak durumda oldukları görülür. Köyün meydanı, evler, yollar gübrelerle örtülüdür. Dolayısiyle buraların karasinek ve sivrisinek için çekici bir görünümü vardır.

Doğumu bilgisiz ebeler yapar. Çocuk bakımı, eski Ispartalıları bile kıskandıracak ilkellikle yürütülür. Sağlam olan yaşar. Yaşayanlar da kötü ve dengesiz beslenirler. İlkel koşullarla yaşamak için direnen bu insanların tamamen yok olmamalarına neden, kişi olarak yaşamlarını tehlikede görünce cinsel eyiemlerini arttırmaları olsa gerek. Bunu da bilinçli bir şekilde değil,bilinç altına yerleşmiş doğal bir içgüdüye uyarak yaparlar.

1935 yılında bütün bu gerçekler eğitim dâvasının büyük bir sosyal sorun olduğunu kanıtlıyordu. Köyün ekonomik, sosyal, kültürel yaşayışını iyileştirecek elemanlar yetiştirmek zorundaydık.

İşte bu nedenlerin itmesiyle kurulmuştur köy enstitüleri. Ve **"Türkiye'de köy enstitüleri, köylü yığınını ilgilendiren problemlerin topuna el koyarak, onları anlayıp çözümlemeye çalışmış, çözümlenmelerine yarayacak çareler sunmuş, köylülerin günlük çalışmalarını, yaşayışlarını maddi ve töresel bakımdan iyileştirecek yetenekte öğretmenler yetiştirmiştir (*)."**

ELLERDE VAR BİR BALTA

Enstitüler önce 1946 yılında egemen sınıfların çıkarlarına karşıt bir gelişme gösterdiği için özünden uzaklaştırılmış, 1954'de de iyice susturulmuştur. "Susturulmuştur" deyimini kullanıyoruz; zira köylünün kalkınması, uyanması, sömürüldüğünü - hem de iliklerine dek - anlaması her dönemde feodal beyleri, yurdun her yanına ağ atan emperyalistleri ve yerli işbirlikçilerini ürkütmüştür. Halkın, köylünün canını yiyen kimselerin harekete geçmesinin nedeni budur.

Kimdiler?

Önce politikacılar. 1946 yılında çok partili döneme girilince bir yandan iktidar partisi içindeki kişiler birbirlerini vurmak, diğer yandan yeni kurulan badi-badi partiler oy çalmak için sarıldılar baltaya. Bu arada dincilik, milliyetçilik maskesi altındaki midebazlar söğme ve çamur atma metoduyla baltanın ucundan tuttular. Bilim adamı geçinen bazı kimseler de - adlarını bilenler bilir - ortaya aldatıcı fikirler atarak, yıkımı kışkışladılar.

Bu kişilerin siyasal güce de sahip oldukları, köy enstitüleri için bir engizisyon devri yaratıldığı bugün belgelerle tanıtlanmıştır. Zaten bunda şaşılacak bir yan yok. Çünkü köy enstitüleri kapatılmasaydı her köyde okul olacaktı. Bütün köyleri on yılda okula ve öğretmene kavuşturmak için bir plân hazırlanmıştı. Bu plânın uygulanmasına başlanmış, ilk yıllarda da başarılı sonuçlar alınmıştı. 1956 yılında okulsuz köy kalmayacaktı. Gene bu plân gereğince 1956 yılında bütün köyler sağlık kontrolüne alınmış olacak, köyde halk eğitimi ve akşam okulları çalışmasıyla yetişkinler de okuma yazma öğreneceklerdi. Köylüler, işlerine yaramayan bilgiler yerine, ekonomik seviyelerini yükseltici, yaşamaları için gerekli bilgilerle donatılacaktı.

Ve uyanan milyonlarca köy çocuğunun alttan itmesiyle eski kurumlar değişecek, sömürücüler, politika panayırının ip cambazları artık kandıracak kimse bulamıyacaklardı. Bütün bu somut gerçeklerin filizlendiği ortamda köy enstitüleri elbette susturulacaktı. **Çünkü, biliyoruz ki** 1940-1946 yılları arasında köy enstitülerinin sayısı 20'ye çıkmış, buralardaki kız ve erkek öğrenci sayısı 16.400'ü bulmuş, enstitülerin derslik, yatakhane, mutfak, işlik, depo, garaj, öğretmen evi gibi türlü ihtiyaçları için 800 bina yapılmış, 15.000 dönüm yer işlenip ekilmiş, 750.000 fidan dikilmiş, 1.500 dönüm sebzelik, 1.200 dönüm bağ yapılmış, işlikler 16.400 öğrencinin bir kısım giyeceklerini, yapıcılık, demircilik, tarım işleriyle ilgili hertürlü işlerini yapabilecek duruma gelmiş, yer yer dolay köylerin ihtiyaçlarını karşılamaya başlamış, 20 enstitü öğretmen ve öğrenci emeğiyle elektriğe kavuşmuş, köy enstitülerine öğretmen yetiştirecek yüksek köy enstitüsü açılmış ve ikinci mezunlarını vermiş, enstitülerde sağlık memurları kolu açılmış, 7.300 köy, sağlık memuruna kavuşmuştu. Altı yılda 17.300 öğretmen, 8.756 eğitmen yetişmişti. 1969 yılı Türkiyesinde ise 20.000 köy okulsuzdur. Köylerde okur-yazar oranı % 40'ın altındadır. 62.000 köy öğretmeni gerekmektedir. Ülkemiz-

diyalektik ve tragedya - 3

herbert weisinger

Marksizm gene de ahlâkî hükümlerden hiç de vazgeçmek niyetinde değildir. Kapitalizmin, yalnız yapı çürüklüğü yüzünden değil, ahlâkî yönden kötü olduğu için de yıkılacağını öne sürmektedir. Yani artık kapitalizm kendisine hakim olamamaktadır. Kapitalizmin bu çifte ölüm kararında insan ne rol oynamaktadır? Bu sosyal sürecin eli kolu bağlı seyircisi midir, yoksa bu hareketteki rolünü seçebilen, reddedebilen, ya da bu role aldırmayabilen özgür bir varlık mıdır? Marksizm, bu sorun ile yüzyüze gelmiş bütün dinler gibi, mutlak determinizm ile mutlak özgürlük arasında bir denge kurmak istemektedir. İnsanın kendi tarihini yaptığı doğru olmakla beraber, bunu mevcut sosyal kuruluşun yarattığı şartlar içinde yapmaktadır. Kapitalizm altında bu şartlar anarşi içindedir ve bu sebeple de insanın hareketlerini tayin etmektedir. Fakat insan, tarihî sürecin insafsız gidişini tanımakla kendisini kurtarabilir ve anarşinin nihaî olarak ortadan kalkması ile sosyal düzenin kurulmasını içinde taşıyan sınıf mücadelesinin anaçizgilerini görebilir. İnsanın büyüklüğü, bu ana çizgileri görebilmesiyle ve bunların çizilmesine katılma payı ile orantılıdır. Engels için, "özgürlük, zorunluluğun takdir edilmesidir."

"Zorunluluk ancak iyice anlaşılmadığı sürece kördür." Özgürlük sadece tabiat kanunlarından bağımsızlık hayali değildir. Bu kanunları bilmek ve bunları belirli amaçlar için bir plâna uygun olarak kullanmak imkânlarını araştırmaktır. Bu, hem dış tabiatın kanunları, hem de insanın beden ve ruh hayatını yöneten kanunlar için mümkündür. Bu iki çeşit kanunu düşüncemizde ayırdetsek bile gerçekte ayıramayız. İrade özgürlüğü, bu sebeple, konu üzerine gerçek bilgi ile hüküm vermek imkânından başka bir şey değildir. Belli bir sorun üzerindeki bir insanın hükmü, hükümdeki zorunluluk ölçüsünde özgürdür; oysa bilgisizlikten ileri gelen kararsızlık birbirinden farklı ve çelişik ihtimaller arasında gelişigüzel bir seçim yapılmasına yol açar ki, bu da o insanın özgür olmadığını ve hakimiyeti altına almaktan sorumlu olduğu durumun hakimiyeti altına düştüğünü gösterir. Bu sebeple özgürlük hem kendi kendimiz ve hem de, tabii zorunluluk üzerine ilk elden bilgiye dayanılarak tabiatı hükmümüz altına almamızdan ibarettir ve bunun için de tarihî gelişimin bir ürünüdür.

Marksist bir kalemle çizilmiş bu evren tablosu insanın irade ve arzusuna boyun eğer bir görünüştedir.

Gene de marksizm, derinden derine, bütün büyük dinlerde olduğu gibi tam bir deterministtir. Böyle olmakla beraber, kaderci ya da taraftarlarını, tarihî oluşumu önceden tayin olunan bir sona doğru gitmesine eli kolu bğlı seyirci bırakan bir inanç da değildir. Tam tersine, kurtuluş, yani kişi ile tarihî süreç arasındaki âhengin kurulması ancak kişilerin sınıfsız bir toplum yaratılması için bilinçli ve durmadan çalışmaları ile mümkündür. Marksistler, St. Paul'ün, eylemin niyeti yok ettiği üzerine olan, "Elimden gelmeyen iyilik; yapmamam gerekli, fakat işlediğim günah." sözlerini anlıyor, belki de beğeniyorlar; fakat ancak kişinin, tarihî süreç ile tam bir birliğinin geçerli bir iyilik yaratacağı noktasında ısrar edyorlar. İlk hristiyanların tanrı sözlerine olan inançları, onları, başkalarını da kendi dinlerine çevirmek için canla başla çalışmaktan alakoyamamıştır. Gerçekten de Engels, şu satırları yazarken, ilk kilise ile sosyalist dâva arasındaki benzerliğin pekâlâ farkındaydı:

İlkel hristiyanlığın tarihi, modern işçi hareketleriyle belirli bir benzerlik gösterir. İşçi hareketi gibi hristiyanlık da başlangıçta ezilenlerin bir hareketiydi. Önce, bir köleler ve kölelikten kurtulanlar, fakirler, kanunsuzlar ve Roma'nın hakim olduğu ya da darmadağın ettiği kimselerin bir dini olarak ortaya çıktı. Hristiyanlık olsun sosyalizm olsun, kölelikten ve sefaletten kurtuluşun yaklaştığını müjdeler. Hristiyanlık, bu kurtuluşu, ölümden sonra Cennetteki hayat için vâdeder; sosyalizm ise bu amaca toplumun değiştirilmesiyle bu dünyada varılacağını söyler. Her ikisi de takibedilmiş ve cezaya çarptırılmıştır. Taraftarları kanun dışı sayılmış, özel kanunlarla kovuşturulmuş; birinde insan ırkının düşmanı, diğerinde milletin, dinin, ailenin ve sosyal düzenin düşmanı gibi gösterilmiştir. Bütün bu takiplere rağmen her ikisi de önüne geçilmez şekilde ilerlemiştir. Başlangıcından üçyüz yıl sonra hristiyanlık Roma İmparatorluğunun resmî devlet dini olmuş; sosyalizm ise sadece altmış yıl içinde zaferini tamamen güvenlik altına alan bir yere ulaşmıştır.

Gene de arada şu çarpıcı fark vardır: Marksist, derinden hümanisttir; çünkü insanı her şeyin merkezine yerleştirir ve eşyanın insan üzerindeki etkilerini ve bunları kendi amacına uygun olarak şekillendirmek için ne yapılması gerektiğini bulmaya çalışır. Bütün çabaların insanın mutluluğu amacına yönelmesi lüzumunu bir an için hatırdan çıkartmaz. İşte bu faktör, marksizmi faşizmden ayırır ve, Hans Kohn'un o kadar keskin olarak işaret ettiği gibi, her ikisini de bir tutma çabalarını boşa çıkartır. Üstelik marksizm, en elverişsiz şartlar altında bile insanların enerjisinden, yaratıcı gücünden ve teşebbüs kaabiliyetinden şüphe etmez. Max Beer ile yaptığı konuşmada Lenin, **"Ben de Marx gibi, insanın medeniyetin sağladığı şartlar ve malzeme ile beraber tarihi yaptığına inanıyorum."** diyor.**"Ve"** diye devam ediyor, **"İnsan, muazzam bir sosyal kuvvettir."** (Şunu unutmamak gerekir ki, bu

---

de şöyle bir toplamla yedi yaşına girmiş 200.000'in üstünde çocuk okula gidememekteyken, ilkokullara giden çocukların ancak % 37'si kızdır. 1.5 milyon çocuk bilgisiz kalmaya tutsaktır.

SONUÇ

Köy enstitüleri salt okul, her köye bir öğretmen yetiştirecek bir öğretmen okulu değil, yepyeni nitelikte bir eğitim sistemi idi. Bu sistem köy için değil ülke eğitimi için de olumlu sonuçlar vermeye başlamışken baltalandı. Köy enstitülerinin getirdiği bu önemli eğitim dâvasının bugün salt sözü ediliyor, nesnel sonuça ulaşmayan tartışmalarla bu ulusal konu sanki hasıraltı ediliyor. Oysa bugün çok daha avantajlı durumdayız. 1935 - 1946 yıllarının başarılarını bilmek, bu başarıların baltalanmasının ülkenin çıkarları için nelere patladığını görmek gibi. O halde uygunluğu deneylerle ve başarılarla kanıtlanmış olan yoldan yürüyelim. Emperyalizmin ve yerli işbirlikçilerinin, politikacıların hâlâ ellerinde tuttukları baltayı alıp, olanaklarımızla yeniden kurulmasını destekliyelim enstitülerin. Bu arada çatlak seslerle "köy enstitüleri reform gereksinmesinin itmesiyle kurulmuş, egemen sınıfların çıkarına karşıt bir gelişme gösterdiği için de kapatılmış, bilimsel nitelikte kuruluşlardır" tezini savunmayanlar, İsmail Hakkı Tonguç'un adından bile ürkenler de vursunlar kendilerini bilinçsiz sövgüden bilinçli sövgüye.

(*) Lexicon der Pedagogik — İsviçre, Cilt 1. Sahife 34.

sözleri Lenin söylerken Rus devrimi en sönük noktasındaydı.)

Burada marksizmin başlıca tutuculuğu açıkça görülüyor. Marksizm, duygusal ve ahlâkî çekiciliğini, kökleri derinde olan insan denemelerinden, insanların ezilme, sefalet ve savaştan kurtulabileceği bir topluma kavuşma isteğinde ve herkesin bu toplumda saygı gördüğü ve diğerleriyle âhenkli bir çalışma kurduğu bir toplumda yaşama arzusudur. Bana öyle geliyor ki bu amaç, batı zihniyetinin emelidir; çünkü bu fikirler, insan düşüncesini yoğuran en azından dört temel felsefenin çekirdeğini teşkil eder.

Yunan düşüncesinde bu istek, altın çağ biçimini almıştır. İnsan tarhinin bir döneminde, insanların birbirleriyle ve tabiatla tam bir âhenk halinde bulundukları bir dönem olduğu ya da olacağı düşüncesi vardır. Çoğuncası Yunanlılar bu durumu geçmişte olmuş gibi göstermeğe eğilim duyarlar ve Yunan Edebiyatının eskiye dönük havası bu halin geri gelmemek üzere gittiği insan tarihinin devamlı ve artan bir bozulma içinde olduğu inancına bağlanabilir. Öte yandan İbrani düşüncesi, tam mutluluk şartını, bir peygamberin gelerek ,dünya halkını evrensel kardeşlik ve iyiniyet ülkesine götüreceği ilerdeki bir tarihe bırakılmıştır. Geçmişe bakmak yerine, Yahudiler bakışlarını geleceğe dikmişlerdir. Çünkü onlar, tarihi, yanıp yakılacak bir bozulmanın hikâyesi olarak değil, tanrının mükemmelliğe doğru yanılmayan bir yürüyüşü olarak görmüşlerdir. Yahudiler bu durumu dünyada gerçekleşir kabul etmişler, hristiyanlar ise 'öte - dünya'ya havale etmişlerdir. Kurtuluş cennette, tanrının ülkesinde bulunabilir. Böyle olunca da bu dünyanın nimetleri tepilmeli, bütün umutlar öbür dünyaya bağlanmalıdır. Sayısı gitgide artan insan için iyi ve güzel şeyler üreten bir toplumun gelişmesi ile öte - dünya'nın çekiciliği azalmış ve onun yerini, yaşanılan günün önemi almış; yarının bugünden daha iyi olacağı fikri gelişmiştir. İşte bu, en iyi anlamında liberalizmdir.

Bu fikirleri bir arada tutan, her ikisinin de dünyayı bugünkü haliyle reddetmesidir. Her ikisi de dünyanın bugünkü haliyle ideal halini birbiriyle değiştirmeyi reddetmektedir. Her ikisi de, değişik derecelerde de olsa, halihazır durumu eleştirmekte, ve insan tabiatındaki en mükemmel imkânları gün ışığına çıkartmadığı için ona hücum etmektedir. Kısacası, her ikisi de mevcut düzeni bütün tezahürleriyle mahkûm etmeğe cesaret eden moral bir tutum içindedir ve böylece, her ikisindeki daha mükemmel bir dünya arzusu birinde ebedî bir tutuculuğa, diğerinde ebedî bir devrimciliğe ulaşmaktadır.

Böylece marksizm, batı düşüncesine biçim veren en yüce artistik ilham geleneğinin çerçevesi içine oturmaktadır. Hem kendisi bir dram gibidir, hem de dramlara kaynaklık edebilecek niteliktedir. İnsanlığı, çekişme konusunu kendisinin geleceğini teşkil ettiği büyük bir mücadeleye tutuşmuş olarak görmektedir. Gelecekteki dünya, tarihin amansız yürüyüşü ile güvenlik altına alınmış ise de, kişinin kurtuluşu bu zaferi yaratacak kuvvetlerle birleşmesinde ve kaynaşmasındadır. Alçaklıktan yücelik, mücadeleden barış, ölümden hayat doğacaktır.

Mademki marksizm gerçek tragedyayı doğurabilecek güçtedir, öyleyse niçin bugüne kadar marksist örneğe uygun bir tragedya yazılmamıştır? Bu sorunun karşılığı, tragedyanın ortaya çıktığı entellektüel iklimde bulunmaktadır. Yunan ve Shakespeare tipi tragedyanın doğduğu ideolojik atmosferi incelersek, bazı çarpıcı ve anlamlı benzerlikler buluruz. Tersine bu koşulları, tragedyanın ideolojik bakımdan mümkün görünüp de ortaya çıkmadığı başka dönemlerle karşılaştırırsak, tragedyanın yaratılmasını sağlayan entellektüel koşullar üzerine olan analizlerimin doğruluğunu ölçmek için çifte bir kontrol elde etmiş oluruz.

Beşinci yüzyılın Yunanı ve Elizabeth İngilteresi, her ikisi de inanç çağı idi. Birincisinin tanrıların adaletine, ikincisinin tanrının adaletine inancı vardı. Her ikisi de derinden dinî dönemlerdi. İnsanın tanrı ile ilişki kurması her ikisinde de gerçek ve büyük bir ihtiyaçtı. Gene de, her iki çağ da ayni derecede şüpheciydi. Yeni doktrinlerin rüzgârı hem Atina ve hem de Londra sokaklarında esiyor, eski ve alışılagelmiş dinî düşünceleri bir şüphe havasıyla dolduruyordu. Ne yapacağı kestirilemez ve keyfî tanrıların eski dinini akli dünya düzenine inanan yeni felsefe ile bağdaştırmak Yunan dramatistlerinin göreviydi. Bunu, kaçınılmaz cezalandırma kavramını aklî adalet fikri ile birleştiren yeni bir sentezle yapıyorlar ve böylece inanç ve aklın birliğine hem dinî, hem de hümanist bir çözüm getirmiş oluyorlardı.

Benzer şekilde, Shakespeare, düzenli ve statik bir toplum kavramını, tabakalara ayrılmış kuvvetler hiyerarşisi ile birlikte almış ve bunu Rönesans hümanizminin canlılığı ve bütün insanların iyiliği özgürlüğü ile birleştirmiştir. Düzen gereğini, yaşama gereği ile yan yana getirmiştir. İbadetle ilgili kısmı bir yana itmiş, fakat inancı alakoymuştur. Ayni zamanda Rönesans politikası ile bilimin ifratlarından kaçınarak, alışılagelenin altında yatan gerçeği görebilmiştir. Ve nihayet, eşyanın adaletli bir düzeninden sorumlu özgür bir insan tasviri ortaya çıkmıştır. Gerek Atina, gerekse Elizabeth fikir ikliminin her ikisinde de bu nedenle tragedya, eskideki ölü olanlar ayıklanıp iyiler alakonulunca, yenideki yaşayan unsurlar kavranıp ifratlar reddedilince ve bunlarda ne mükemmel yanlar ahlâken daha tatmin edici bir düzeyde yeni bir sentez içinde eritildiği zaman meydana çıkar.

Tragedya, bu nedenlerle, inancın olmadığı yerde varolamıyacağı gibi, şüphenin olmadığı yerde de varolamaz. Tragedya ancak şüpheli bir inanç atmosferinde varolabilir. Ortaçağ inancının samimiyetinden şüphe edilemez. Gene de en büyük eseri eleştiri ölçüleri bakımından değil, daha derin estetik ve etik nedenlerden de yerinde bir isimlendirmeyle "İlâhi Komedi"dir. Ortaçağ, şüpheci olmadığı için tragedya yaratamamıştır; doğruluğun pekiştirilmesi için şüphe etmez, sadece tekrarlar ve onaylar. İnsan kaderini işlerken eğer işin içine kuşku karışmıyorsa, varılacak sonuç heyecan ve korku verici olamaz. İşte bu, hem Ortaçağ, hem de İbrani sanatının zayıf noktasıdır. **Öte yandan, inancın olmadığı yerde trajedi de olamaz; çünkü şüphe, tek başına araştırabilir, fakat doğrulayamaz.** Onsekizinci yüzyıldan bu yana sanatçıya da, seyirciye de destek olabilecek güçte bir inanç olmadığı için hiç bir büyük tragedya yazılmamıştır. Onsekizinci yüzyılın salt poetik adaletle ilgilenmesi şüphe unsurunu bozmuş, topluma karşı sonu belirsiz ve umutsuz bir çatışmaya düşen kahramanın romantik tutumu, inanç imkânını ortadan büsbütün kaldırmıştır. Ondokuzuncu yüzyılda insanın, pek az akıl erdirebildiği ve üzerinde hiç bir kontrolu bulunmayan kuvvetlere dayanarak tavrını, geçmişini ve geleceğini kestirmeğe kalkışması, onun kaderle ilintisinin büsbütün kesilmesine yol açmıştır;zira batı geleneğinde insanın talihi kavramı daima bu talihin yenilmesi ve bundan sorumlu olması fikrini içinde taşır. Zamanımızda, ya doğunun kaderciliğine, ya da kilisenin kaderci âyinlerine kişinin kendisini kapıp koyvermesine şaşmamak gerekir. Tragedya, dediğim gibi, ancak kuşkulu bir inanç çağında var olabilir.

Marksizm, zamanımız için bir inancın savunmasını yapmak cesaretini gösterdiyse de, izleyicileri bu inancı sorguya çekmek cesaretini gösterememişlerdir. İşte marksist özde bir tragedya yazılmamasının asıl sebebi budur. Bir zamanların canlı ve esnek fikir yapısı, sanatçı tutuma yabancı olduğu halde gitgide sanata hakim olan düşüncelerle sistemli bir şekilde kalıplaştırılmıştır. Sonuç, kendi amaçları için etkili, fakat sanatla ilgisi olmayan bir propaganda ürünü olmuştur. **Gerçek sanatçı, şüphe yoluyla inancını daha da derinleştirmede serbest bırakılmalıdır. Kuşkuları üzerinde kazandığı zaferle güçlenen hiç bir büyük sanatçı inancına yeniden sarılmamazlık edemez; yeter ki yolunda rahat bırakılsın.**

sultan kız

halil beyhangil

Sultan kız, ilçenin çok yakın bir köyünden. Ortaokul birinci sınıfa devam ediyordu. Sessiz, çalışkan, kendinden emin bir hali vardı. Sabah gelip akşam köyüne dönüyordu.

Birgün babası okula geldi. Daha selâm falan demeden,tâ uzaktan:

— "Allasen hoca, şu kızın yüzünden başım belâya girecek. Bi deyyus âbisi var. Okumayacak deyip dayatıyor. Eğer bi zarar gelmeyecekse kaydını siliversinler" dedi.

Gerçekten, yüzünde elle tutulur bir üzüntünün izleri dolaşıyordu. Yüzü kırışıklarla doluydu. Karışamaz, onu ilgilendirmez, dedik ama, korkuyordu.

— "Hergün benim kapıda ilâzım bi candarma..."

Sultan kız bu tarihten sonra okula gelmedi. Daha doğrusu, gelemedi. Sıra arkadaşına hemen hergün mektup yazıyordu. Okumaya karşı susamışlığını, çaresizliğini dile getiriyordu. Onların elinden kaçıp gitmek istiyordu, ama ,nereye?

Mektuplar öyle içtendi ki!.. İnsanı bir yerinden vuruyor, sızlatıyordu.

Birlikte okuyalım:

"Seni o kadar özledim ki anlatamam. Mektup yazamadım diye kusura bakmayın. O kadar fenayım ki, hiç sorma... Okulu arkadaşları göresim geldi. Salı akşamı okuldan eve geldim. Çarşamba günü okula göndermediler. Bakma kafama çok vurdum ama iş işten geçti. Karneye bari okulda kalsa idim. Bu mektubu sana göz yaşlarımla yazıyorum. Allah kimseyi benim gibi yapmasın. Okulu artık düşlerimde görüyorum. Dünyamda göremez oldum. Geceleri döşek bana diken oluyor, gözlerim yumulmuyor.

Durumumu hocalara, müdüre anlatın. Bu mektubu sınıfta arkadaşlara da oku. Duysunlar. Ayrı ayrı mektup yazamadığım için arkadaşlar darılmasın.

Akşama cevap gönder. Gözlerinden öperim..."

Bu mektubu okuduktan sonra bir pazar kalkıp Sultan kızın köyüne gittim. Şoseden şöyle güneye doğru on dakika sonra köye varılıyor.

Sultan kızı, anasını, babasını çalışırken buldum. "Abisi", elleri pantolon cebinde dolaşıyordu. Konuştuk.

— "Şukadar ay gönderdiniz, şimdi niye göndermiyorsunuz?" dedim.

Sultan kız mahcup mahcup yere bakıyordu. Babasının hali vakti de iyiymiş. "Abisi" bir vakit konuşmadı benimle. Boş gözlerle uzaklara bakıyordu. Anası elinde bir değnekle gübre karıştırıyordu. Üsteledim:

— "Hadi konuş bakalım" dedim. "Bak, sen engel oluyormuşsun."

Meğer Sultan kız bu yüzden hastalanmış da korkularından göndermişler şimdiye dek. Neden sonra:

— "Yau, hoca, kız çocuğu heç okur mu? Hem, okuyup da n'olacak?" dedi.

— "Daha iyi insan olacak.. Daha..."

Sözümü kesti:

— "Hiç bilem olmaz. Geçinecek kadar malı olduktan soğna okumaya heç nüzum yoh."

Bu minval üzre epey konuştuk. Ana - kız, hep bizi dinliyorlardı. Bir umut ışığı belirmeyince Sultan kızın yüzü karanlıklaşıyor, gözleri küçülüyor, dudağı sarkıyordu. Abisi "Peki gitsin" dese, hilâfım yok, sevincinden uçacaktı. Anan yahşi, baban yahşi, dedik olmadı. Kardeşinin, okumasına bir türlü aklı ermiyor, zararlı bile buluyordu.

Bir de başbaşa konuşayım, dedim. Tarlalara doğru yürüdük. Kış içinde yazdan kalma bir gün. Bir vakit, hiç konuşmadan yürüdük. Birden:

— "Hoca", dedi, "bi kız 15 - 18 yaşına kadar okur da sevişmeden durur mu?"

— "Köyde olsa o işi yapmaz mı? Hem, bunun ne önemi var?" dedim.

— "Yoo! Yağnışın var. Bizim yanımızda olursa daim baskımız altında olacak. Hem benden çok korkar. Eğer böle böle bi hallerini duyarsam, keserim seni, diyorum. Onun için benden ödü kopar."

(Forum : 139)

sanat-*edebiyat*

BELGE

Eleştirmen arkadaşımız Asım Bezirci, bir süredir "Toplumcu Şiirler" adlı bir inceleme/antoloji üzerinde çalışmaktadır. Bunun için, Meşrutiyet'ten beri çıkmış sosyalist yayınları taramaktadır. Bu arada, sosyalizmle edebiyatın ilişkilerini işleyen yazıları da gözden geçirmektedir.

Aşağıda, Asım Bezirci'nin derlediği, bu çeşit yazıların ilk ve ilginç örneklerinden birini sunuyoruz. Yazı, 20 Kasım 1919'da Kurtuluş dergisinde yayımlanmıştır. — FORUM

sosyalizm ve edebiyat

mehmet selâhattin

Sosyalizmin izansız ve düşman muarızları basit bir zihniyet ve iğfâle sâî bir gürültüyle diyorlar ki: "Sosyalizm nazarında büyük bir edebiyat mı düşünüyorsunuz? Ne vahi fikir!... Sosyalistler halkı proleter görmek istiyorlar ve herkesi proletarya etrafında cem etmek arzu ediyorlar. Proleter, yani avam halk nasıl bir edebiyat ister; işte sosyalizmin edebiyatı böyle basit bir edebiyat olacaktır. Binaenaleyh sosyalizm âlî edebiyatı yok edecektir!.."

Sosyalizm aleyhine ahlâksızca propaganda yapanlar böyle söyliyebilirler, biz buna siyasî arsızlık deriz, cevaba bile lüzum görmeyiz.. Sosyalizm öyle talep ediyor ki ve öyle kudretleri hâiz ki proletaryayı burjuvanın bugün terbiye ve tahsil itibariyle bıraktığı aşağı mevkiden pek yukarı çıkaracak ve proletaryayı hissiyat ve bilgi itibariyle burjuvanın bugün kurulduğu mevkiden daha lâyık ve insanî mevkie is'ad edecektir.

Şurası çok iyi bilinmeli ki asıl ilmi, terbiyeyi tamim eden sosyalizmdir; burjuvazi ve lberalizm ilimde, tahsilde inhisarcıdır. İlim, tahsil, terbiye taammüm ettikçe edebiyat kıymet kazanır ve yükselir. Binaenaleyh yüksek edebiyatın gayesi sosyalizm gayeleri içinde mündemiçtir.

Sosyalizmin bir nevi milliyetçi muarızları da daha insafla düşünerek, sosyalizmin büyük bir edebiyat yapacağına kanaat ederek diyorlar ki: "Fakat sosyalizm beynelmilel bir edebiyat doğuracaktır. Sosyalistlerin gaye-i emeli edebiyatta da beynelmilliyettir. O vakit biz cenubîlere Grönland'ın, İzlanda'nın edebiyatını seve seve okumayı tavsiye ve hattâ cebredeceklerdir. Anadolu'da yaşayan Türke soğuk memleketlerin yazılarını sıcak bir hahişle okutmak hiç mümkün olur mu?.."

Şimdiye kadar Anadolu ahalisine Avrupa edebiyatı, Acem edebiyatı yutturmağa çalıştıkları halde hiçbir şeve muvaffak olamıyan milliyetçilere, liberal mesleğin müdafilerine, Tanzimatcılara bu kabahati esasen kendilerinin irtikâp etmiş oldukları ihtar edildikten sonra sosyalistlerin cevabını verelim:

"Ey efendiler, iyi dikkat ediniz, bizim hakkımızda yanlış fikirlere sahip olmayınız. Bakınız biz nasıl düşünüyoruz; hars denilen şeyi iki suretle mütalâa edelim: biri iktisat, siyasî isistemler, fen SEAOEE Diğeri edebiyat, musiki, bediiyat gibi anâsır. Birinci daima beynelmileldir, bu beynelmilliyetin izalesi katiyen muzırdır; halbuki ikincisi milletlerin, iklimlerin hasletleri, seciyeleri ile mütenasiptir, beynelmilel olamaz. Şu halde efendim, sosyalistlerce bir Türkiye mimarisi, Türkiye edebiyatı, bir Türkiye musikisi daima vardır ve olacaktır..."

Sosyalistlerin bu demir gibi iddiası karşısında milliyetçiler, sosyalizme tevcih eyledikleri en mühim ve büyük bir itirazların. kaybediyor ve başlarını önlerine eğip düşünmeğe başlıyorlar.

Milliyetçilerle bizim telâkki ettiğimiz edebiyat arasında bittabiî fark vardır. Belki şu geçen izahtan sonra milliyetçiler, "fark bu kadar" bile diyeceklerdir. Fakat, hayır, neden saklayalım, bizce azim bir fark herzaman için mevcuttur.

Milliyetçi şair: "Ey milletim uyan!" dediği zaman harp, askerlik, zafer, kan, kavga, başka milletlere husumet tavsiye eder ve "Kalbler türklüğün aşkiyle çarpar, yok bize başka yâr; elde süngü, kalbde Tanrı, biz dünyaya hâkim olmak isteriz (Türk Ocağı marşından)" terennüm eder.

Halbuki sosyalist şair böyle .stemez, böyle yapmaz, böyle hisle teganni edemez. Biz senelerden beri devam eden husumetlerin ne yaptığını görüyor ve bu

husumetlerin sermayedarlardan ve dünyayı ezen çok kalîl birtakım zümrelerden ekseriyetin zararına geldiğini biliyoruz. Nemize gerek,bir kısım kalîlin debdebe ve saadeti için harpten, zaferden, kavgadan, kandan, husumetten neden bahsedelim? Dünyada artık bundan saçma şey kalmadı.. Sosyalist şair; Türk edibi gibi dünyaya hâkim olmak dâvasında değil...

Bizim edip kendi memleketinin lisaniyle, nezaketiyle, ikliminin duygu ve üslûbuyla harap ve gayrımes'ud memleketi için feryad eder. Bizim edip proletaryaya bediiyatta, hissiyatta, hayatta ma'kul ve tatlı emeller zerk eylemek için bağırır. Bizim edip nihayet, üç buçuk saltanatçı sermayedar elinde esir olan dünyayı, bütün dünya proleterlerinin insanî metâlibi ve prensipleriyle halâs etmek için teganni eder.

Biz Anadolu'ya kendinin lisaniyle söylemek isteriz. Biz Anadolu'ya hakikati söylemek isteriz. Biz Türkiye'ye kendi güzelliklerini, tabiatını, bedialarını duyurmak isteriz.

Ama yarın, yükselen bir Türkiye'ye, ona hiç de faydasız olmıyacak olan Verdi'yi dinletmek, Tolstoy'u okutmak istemiyeceğimizi zannetmeyiniz Belki milletleri birbirine sevdirmek, yaklaştırmak çin buna pek lüzum göreceğiz.

Düşününüz ki sosyalizm böyle çalışsa az zaman sonra insanlar birbirlerini nasıl anlamış, bilmiş ve sevmiş olacaklardır. Cedlerinin asırlarca birbirini boğazlayıp yemesine hayret ve nefret edeceklerdir.

Bize diyorlar ki: "Tolstoy'un, Dostoyevski'nin edebiyatı mı sosyalist edebiyattır; yoksa Gorki'nin ve İbsen'in edebiyatı mı sosyalist edebiyattır?.."

— Yok azizim, hayır, tamamen hiçbiri değil... Maksim Gorki çok büyük bir insandır. Sosyalizme hiç husumet etmez. Proletaryayı sever, okşar. Fakat "Ana" isimli romanı işçilere, köylülere sosyalizm için cesaret vermiştir. Tolstoy diyorsanız, o da böyle yazmıştı, onun çok meşhur olan "Anna Karenin'i sosyalizme ait bir kelimeyi havi değildir, fakat burjuvazinin entrikalarını, kokmuş aile rezaletlerini tasvir eylemekle proletaryanın yine menfaatine hâdim olmuştur.

Bu edebiyat, burjuvaziye proletaryanın hakkını teslim ettirmeğe çayışmış, proletaryaya inkılâp fikrini telkin eylemiştir. Sosyalizm edebiyatı telâkki edilen bu edebiyat "sosyalizmin tahakkuk eylemediği, fakat ütopi halinden mefkûre haline geçtiği bir devirde, burjuvazi idaresi içinde sosyalizm gayelerine doğru çalışan bir edebiyattır."

Sosyalist edebiyatı, asıl sosyalist cemiyette feyzini idrak ve neşredecektir. Onun mahiyetini tayin için bugünkü sosyalist edebiyatını tevsi etmek, hararetlendirmek, samimiyetlendirmek iktiza eder.

Bizde sosyalist edebiyatı var mı? Geri memleketimiz için bir cevap: Yok, yoktu, bu işe samimiyetle ilk defa "Kurtuluş" başlıyor. Bizde de birtakım adamlar ve zümreler çıktı. "Halk için" dediler, "halk edebiyatı yapacağız" dediler, "halka doğru", "vatandaş, citoyen" diye gazete çıkardılar. Ama bu adamlar kendilerini halkın içine katamadılar, sınıflarının kâid ve nâfiz olduğu mevkiden yazdılar ve halka merhamet ettiler, yani merhameten yazdılar.

Herkes iyice bilmelidir ki sosyalizmin kendisi olan halk dedikleri proletarya kimsbeden lûtuf ve âtifet dilenmez. Bütün âtifetleri o, geri atar. O, istediklerini hakkı olarak ister, eğer onun hakkını istiyoruz, onun için yazıyoruz, terennüm ediyoruz diyorsanız buyurunuz onun içine katılmağa!... Eğer ona merhameten yazıyorsanız haydi işinize, burada budala yok!..

Ama diyecekler ki: "Beğenmiyor musunuz, biz demokrasi edibleriyiz!.." Evet beğenmiyoruz! Sizin demokrasiniz proletaryayı daha bir müddet iğfal için uydurulmuş yalan, koca bir yalan, kuyruklu ve hain bir yalan!..

Bütün insaniyeti kurtaracak olan sosyalizm memleketimizde de kendini duymuş, yalancılara ve muğfillere yüzünü çevirmiş, kalbini yalnız kendi edebiyatına vermeği kararlaştırmıştır.

sultânım

çiğnene çiğnene çıkar bu şarkı
alıca benzer kokusu
içmişim gibi incir rakısı
kendi kendime bozulurum
kendi kendime bozulmam
karışıktır sultânım.

çamurum olur
ekerim saman
dökerim kerpiç
yaparım hanay
bu toprak bu kavgaya
alışıktır sultânım.

iyi çiğnedim kendimi ben
çıktı sırası insanlar gibi
ebe kandili güzelliğinde
astım meydana idamlar gibi
bu idam bu meydana
bir ışıktır sultânım.

arif karakoç

bir uzak üşümek

ürkütür hüznü beni gecenin
çağırır birazdan tamtamlarını
gibisiz uzayan sakallarımda

tanımlanan trenlerimdir eski bavullar diye
ülkesi sevişmek sonrası kıraçlarımın
izdüşümü kötü plâklarda dönen

olmayan sesinde gülücüklerin
sığınılan ansızın ortodoks şaraplara
kâğıtlar yırtılan sonra yazısı silik

işlenen gergefine asker izinlerinin
her pazar hasretliğin çığırtkanıdır
yani yağış almaz sevgimin — yani senin —

aykut poturoğlu

devrimci tiyatro anlayışının tarihsel gelişimi

vasıf öngören

Geçen yaz Paris'teki öğrenci ve işçi hareketleri sırasında Jan-Lui Barü'nün Odeon tiyatrosunu işgal eden işçi, öğrenci ve oyunculardan oluşan **"Devrimci Hareket Komitesi"**, 18 Mayıs 1968'de bir bildiri yayımladı:

"...Bu işgal, ne herhangi bir kişiye, ne de herhangi bir repertuara karşı girişilmiş bir harekettir. Sadece, bujuva kültürünün ve dramatik oyun biçiminin sembolüne karşı girişilmiş bir harekettir (1)."

Günümüzde devrimci bir hareket sırasında DRAMATİK TİYATRO'ya karşı çıkılıyorsa bu, dikkatimizi çekmelidir. Çünkü ülkemizde varolan tek tiyatro anlayışı, dramatik tiyatro anlayışıdır. Dramatik tiyatro anlayışı ile şartlanmış tiyatro yapımcılarımızın, devrimci tiyatro yapma çabalarında bir an olsun şaşırmamalarını ve olaya bir başka açıdan bakmalarını sağlamayı düşündüğümüzü saklamıyacağız. Bu, aynı zamanda, yüzyılımızın başından beri süregelmekte olan bir mücadelenin kavranması demektir. Yukarıdaki bildiri, bu mücadelenin, yani Dramatik tiyatro ile Epik tiyatro arasında süregelen mücadelenin, günümüzdeki sonucudur.

Söz konusu olan mücadeleyi kavramak için, bu iki anlayışın tarihsel gelişimini anlamak gerekir:

I — TEZ

Sanayi devriminin ardından, yeryüzünün görülmemiş bir biçimde değişikliklere uğradığını biliyoruz. Daha önceleri yüzyıllar süren yapı değişiklikleri, bu dönemde birkaç yıl içinde olmaya başlar. Her türlü yapı değişikliğinin bu ölçüde hızlandığı bir dönemde, tiyatronun bu değişikliğin dışında kalması mümkün değildi. Dramatik tiyatro bu dönem içinde büyük bir yapı değişikliğine uğrar. Bu değişikliği sağlayan iki ana akım vardır: Edebiyattaki natüralizm ve gelişmekte olan burjuva devrimi.

1887'de Antuan, bu iki hareketin sonucu olarak kurduğu tiyatrosunda, yepyeni bir oyun anlayışı getirmesini bildi. Antuan, tiyatroda ilk kez, doğal, günübirlik oyun biçiminin tiyatroya yerleşmesini sağladı. Burada bizim dikkatimizi çekmesi gereken, tiyatronun ilk kez edebî faaliyetin dışında (etkisi yok, demek değildir bu) salt tiyatro olarak olanaklarını değiştirmiş olmasıdır. Tiyatro artık kendi olanaklarını değiştirme ve geliştirme dönemine girmiştir. Bu anlayış kısa bir süre içinde bütün sahnelere sıçramakta gecikmiyecektir. Ancak bütün gelişme ve birikimler, "sıçramasını" Rusya'da ve Stanislavski'nin adına bağlı olarak yapacaktır.

Stnislavski ile tiyatro ilk olarak bir sistem olarak kavranır. Stanislavski'yi bütün öteki sanatçılardan ayıran yön de burasıdır.

Tiyatro, sistem haline geldiği zaman, **"red"** edilebilir bir **"tez"** durumuna gelmiş demektir. Çağdaş tiyatronun birinci şartı budur. Nitekim tiyatro, bundan sonra sistem değişikliği olarak gelişecektir. Breht, **"Stanislavski sistemi ilericidir, çünkü o her şeyden önce bir sistemdir (2)"** derken bunu belirtiyor.

Burada, Stanislavski sistemini inceliyecek değiliz. Bunu Dramatik tiyatronun analizini yapacağımız bir başka yazıya bırakıyoruz. Konumuz gereği, şu kadarını söylemekle yetineceğiz:

Dramatik tiyatronun (yazarın değil) amacı, **"katarsis"**, yani **"arıtma"**'dır. Tiyatro bu amacına, yaşantıbirliği ya da duygubirliği dediğimiz, seyircinin sahnedeki kişilerle bir olması, **kendisini sahnedeki kişilerle özdeş sayması halini yaratarak varır.** Seyirciyle sahne arasında, böylesine bir trans hali doğduktan sonra artık seyirci - gülerek ya da ağlayarak - bütün birikimlerinden arınabilir. Tiyatro bu durumu sağlayabilmek için **illüzyon** tekniğini kullanır.

İşte Stanislavski ile ilk olarak, yaşantı birliğinin sağlanması, raslantılara, ya da güçlü oyuncu motifine bırakılmaz. Seyircinin sahne ile bir duygu ortaklığına girmesi sistemli olarak zorlanır ve sürdürülür. Hatta bu duygu ortaklığının mutlak ve artıksız olması için, en küçük roller bile, takım oyunu anlayışı içerisinde değerlendirilir. (Bu, daha sonra göreceğimiz gibi, proleter tiplerin önem kazanmasına yol açmıştır.) Böylece, Breht'in dediği gibi, **"Burjuva tiyatrosu, sınırlarına dayanmıştır (3)."** Hızla değişmekte olan yeryüzü, yeni tarihî şartlar sağlayarak, bu sistemin **"zıt"**tını getirmekte gecikmiyecektir.

II — ANTİ - TEZ

İlk önce Sanislavski'nin öğrencileri, onun sistemine karşı çıktılar. Çeşitli teklifler getirip uyguladılar. Fakat gerçek anlamda, bu sistemin **"red"**di Almanya'da Piskator tarafından gerçekleştirildi. Stanislavski'nin tiyatrosunun adı **"Moskova Sanat Tiyatrosu"** idi. Oysa Piskator işe başlarken şöyle konuşuyordu: **"....Sanat, ancak amaç için bir araçtır. Bir politik araç, propaganda aracı, bir eğitim aracı.... Sanat'a paydos, bitti artık sanat..** (4)" Sanat tiyatrosunu **"red"** edip yerine **"Politik Tiyatro"** teklif eden Piskator, politik tiyat-

HOYRAT

Sinsi akıyor ince su
İnce suyun köprüsü yok ipi var
Kurulu düzenini ve sinsi köprüsüzlüğünü ince suyun
Dağların kulaklarına oyuyorum
Dağlar duman
Halim yaman
Loy
Ses geliyor dereden
Aney aney
Katıksız taş kaynayan tezek ateşinde imge gücü kentli şairlerin
Su derin
Kentin ışıklarında parıldıyan satılık çocukların kanı
Su derin
Derman yok cılız kollarında bebelerin
Babo kurban
Suda sinsi bir cinayet uykusu
İpe germiş cinayetini su
Oyyy
Bu nasıl avaz bu nasıl avaz
Dayanılmaz dayanılmaz
Kırılır gök cam gibi
Suda ölüm korkusu
Havada ayaz
Gitti gider
gitti gider
gitti gider
suda çocuk ölüsü

Ciğerimden kan gider
Her yer çocuk mezarı
Çocuk mezarı her yer
Ninniler ağıtlaşır

Yüzünde yaşamanın kızıl sevinci
Alnında perçemi vardı ölümün
Bir ortaçağ resminin dikenli tellerini taşıyordu sırtında
Perçemi hüzünlü bir sonbahardı
Bebekti oy
melekti oy
oy baboy

Gözlerinde cılız kuzular bağırtısı
Akıp giden toprak hayınlığında
Azrail acıması bırakıp umarsız yaşamaklara
Göğsünde kaynayan bir konca güldü
Zalım oy
hayın oy
oy bebek
bebek oy

a. aydın hatipoğlu

Şairin HOYRAT adlı uzun şiirinden bir parçadır.

ronun, kendisine ait bir fantazi, ya da o günlerin özel şartlarından doğan bir hareket olmadığının bilincindedir. Politik Tiyatronun, edebiyattaki natüralizm ve politikadaki halk hareketinin tarihsel gelişimi sonucunda doğduğunu belirtir (5). Bu yüzden Piskator, tiyatrosunun adına **"Halk Sahnesi" (Volks Bühne)"** demiştir.

Birinci savaştan yeni dönmüş bir genç tiyatro adamı, tiyatro dünyasını allak bullak edecek çalışmalarına başladığı sıralarda, yeryüzünde işçi sınıfı hareketleri en hızlı günlerini yaşamaktadır. 1917 devrimi yeni yapılmıştır. Almanya her an devrim beklenen bir ülke olarak günlerini geçirmektedir. Marksist öğreti, bütün yanları ile, sanayi devriminin doğurduğu yeni sınıfa, işçi sınıfına malolmuştur. Bundan tiyatronun etkilenmemesi mümkün değildi. Dramatik tiyatronun bir sistem haline gelişini, burjuva devriminin doğurduğunu söylemiştik. Politik tiyatroyu doğuran neden ise, işçi sınıfı hareketidir.

Politik tiyatronun varoluşunun tarihi şartı budur.

Piskator, kendi anlayışı içinde yeni kavramlar oluşturur: Tiyatro bir parlâmentodur. Tiyatroda, politika yapılır. Bu politika yeni sınıfın, işçi sınıfının politikasıdır, vb...

Piskator bunları gerçekleştirmek için, birçok yenilik getirdi. Varoluşu işçi sınıfına bağlı olan tekniği, en geniş bir biçimde, tiyatroya soktu. Film ve projeksiyonla, bütün aktüel yeryüzü haberlerini bir belge olarak kullandı. Işık imkânlarını arttırdı. Yürüyen bantlar, kesişen döner sahneler, makinayla ilgili büyük yapımlar, vb... Tiyatrosunu bilerek, küçük burjuva çizgisinden çıkartarak, proletaryaya götürtü. İşçi kütleleriyle büyük ilgi kurdu. O güne kadar görülmemiş bir tiyatro hareketi sağladı. Fakat bütün bunlar, Piskator'u gerçek bir sistemin kurucusu yapamadı. O, büyük bir tiyatro adamıydı, büyük bir rjisördü, ancak sistematik bir tiyatro anlayışı getiremedi. Bunu kendisi, bu yazının yazarına, Amerika dönüşünde, 1963'de, bizzat söylemiştir. Berlin'de **"Kurfürstendam Tiyatrosu"** yöneticisi iken, kendisini birkaç arkadaşımla ziyaret ettiğimizde, **"Elbette bana değil, Breht tiyatrosuna gideceksiniz"** demişti.

Politik tiyatronun en büyük çelişkisi, hem illüzyon, hem yabancılaştırma efekti ile çalışmasıdır. Politik tiyatro yönü ve amaçları bakımından, devrimci bir çizgiye geldiği halde, tiyatronun kendi olanakları bakımından kendisini Dramatik tiyatrodan tam anlamıyla sıyıramamıştır. Dramatik tiyatro anlayışının karşısına, marksist açıdan ikinci bir tiyatro anlayışı getirmek, politik tiyatro anlayışı içinden gelen, Breht'e nasip olacaktır.

III — SENTEZ

Gerçekten de marksist ve çağdaş tiyatro, epik tiyatrodur. Çünkü epik tiyatro, tarihsel gelişimin sonunda, burjuva tiyatrosunun karşısına konmuş olan biricik marksist tiyatro sistemidir. Bir sistem olduğu için de, gelişmeye ve ilerlemeye açıktır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu sistemlerin ayrıntılı incelemelerini bir başka yazıya bırakıyoruz. Şimdilik iki sistemin genel karşıtlıklarını belirtmekle yetineceğiz.

Epik tiyatro, **"arıtma"** yerine **"bilinçlendirme"**yi; **"yaşantıbirliği"** yerine **"eleştiri"**yi; **"illüzyon"** yerine **"yabancılaştırma efekti"**ni koyar. Dramatik tiyatro dünyanın değişmezliği üzerine kurulmuşken, epik tiyatro dünyanın değişirliğini esas almıştır. Dramatik tiyatro, nasıl sistemli bir şekilde "yaşantıbirliği"ni sağlamaya çalışırsa, Epik tiyatro da, sistemli şekilde "eleştiri"yi sağlamaya çalışır. Bunun için de, tiyatroyla ilgili bütün esaslarda köklü değişiklikler yapar: Oyun biçiminden dekor anlayışına, sahneye koyuştan müzik anlayışına, oyun yazımından kostüm anlayışına kadar...

Epik tiyatronun uygulama alanı bulması ,İkinci Dünya Savaşı sonrasına rastlar. Epik tiyatronun sistem haline gelişi ve uygulama olanaklarına kavuşması, çağımız tiyatrosunun dönüm noktasıdır.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI

İkinci Dünya Savaşından sonra uzun yıllar, Epik tiyatro, Almanya'ya özgü bir hareket olarak kaldı. Yeryüzü sahneleri ancak 1954'den sonra (Berliner Ensambıl'ın Paris festivalinde üstüste kazandığı başarılardan sonra) Epik tiyatronun etkisi altında kalmaya başladı. Bu etki, günümüze kadar, gittikçe artarak sürdü. Epik tiyatronun **"moda"** tiyatro akımlarından olmadığı ise ancak şu son yıllarda kabul edildi.

Drmatik tiyatro, savaştan sonra **"Absürd"** tiyatro kılığı ile karşımıza çıkar. Bu tiyatro akımının doğuşunun iki önemli nedeni; edebiyattaki varoluşculuk akımı ile, savaş sonrası devrimci hareketin evcilleşmesi, giderek etkisinin azalmasıdır. İşçi sınıfının evcilleşmesi, bireyci sanatın gelişmesinin en önemli nedenidir. Öte yandan, bu evcilleşme, uzun zaman Epik tiyatronun gerekli atılımı yapmasını da engellemiştir. Son yılların devrimci atmosferi, Epik tiyatronun daha köklü bir biçimde kavranmasını sağladı. Absürd tiyatro cephessi ise bugün için çökmüş görünüyor. Absürd tiyatro özellikle Fransa ile İngiltere'de doruk noktasına varmıştı. Fransa'da Ionesko, Beket, Adamov gibi yazarlarca yürütülüp savunulan bir akım, bugün terkedilmiş gibidir. İonesko, son oyunları **(Gergedan, Havada Yürüyenler, Kırallar da Ölür)** ile kesin bir geri dönüş göstermiş bulunuyor. Gittikçe daha politik bir tutuma büründüğü, **Kel Şarkıcı** gibi oyunlarının çizgisinden ayrılışı ile iyice belirli hale gelmiştir. Adamov'un serüveni ise, bu çatışmaların en tipik örneği sayılabilir. Adamov, ünlü yönetmen Planşon ve Allio, Berliner Ensambıl'ın temsillerini gördükten sonra, şöyle konuşuyorlar :

Planşon — Berliner Ehsambıl'ın temsillerini gördükten sonra bana hakim olan duygu, bir çeşit umutsuzluk oldu. Sahne ve dramaturji alanında orada gerçekleştirilenlerle kıyasladığımda, çok geri kalmış olduğumuz kanısı uyandı bende. Hatta, daha yirmi yıl çalışılsa, bilinçli yapımın bu derecesine, bu estetik ve ruhsal güce, hiç bir zaman erişilemiyecektir.

Adamov — Biliyorsunuz, aynı zamanda aynı ümitsizliği ben de duydum. Sahneye koyuş karşısında değil (Çünkü ben sahneye koyucu değilim, ancak, denildiği gibi "yazar"ım), fakat Breht'in şiiri karşısında. Bu herhalde bazı ressamların Pikasso'nun eserleri karşısında duymuş olmaları gereken, aynı umutsuzluk idi.... Ve her durumda, Breht'in eserleri benim için, Yirminci yüzyılın en önemli yapıtları olarak kalıyor...

Allio — Roger'in (Planşon-ç) sözlerini derhal tekrarlayabilirim. Berliner Ensambıl'ın temsillerini gördükten sonra, artık daha başkası yapılamaz diye düşündüm..... (6)"

Ve bilindiği gibi, Planşon ile Allio, Epik tiyatroyu Fransa'da geliştirip yeni yeni katkılarda bulunurlarken, Adamov da absürd tiyatroyu terkedip, **"71 İlkbaharı"**, **"Paolo Paoli"** gibi oyunlar yazarak, Epik tiyatronun öncülerinden biri durumuna geldi. Bugün Fransız tiyatrosunun, politik tiyatroya yöneldiğini kesin olarak söyleyebiliriz. Nitekim, tiyatrosunun işgalinden sonra, Jan-Lüi Barü epik tarzda bir oyun denemesi yaptı ve **"Bir aptal olarak ölmek istemiyorum"** dedi (7).

İtalya'da, Strehler ve Grassi, Epik tiyatronun en güzel örneklerini sunarak, dünya çapında bir ün sağlıyorlar. Öte yandan, Turin'de, Roma'da, hattâ Palermo'da sosyal eleştiri ve politik yönde önemli deneyler yapılıyor (8).

ANADOLU BULUTLARLA

**Ateşten ırmak
olur mu işte tepeler kızardı
telâşlı bir sürü kurt gökyüzünde
çığ berkitmeleri kayaları süslüyor
yaban turnalar turnalar turnalar
telini geriyor oğul
burası bir kapı ki ne kapı
ne kısraklar ne deli sütleğenler
fışkırıyor oğul oğul
kağnıları dinle kuşkuyu
sancısını somun diye basan yarasına
dağ köylerinde sönen güneşi
dinle oğul oğul
yağmur silip süpürmeden kokuyu**

**Sis çöktüğünde beton yollara
sabrını anasından alan bebek
kırlangıçlara çamur dağıtır
yuva kursunlar diye bir yerde
çilek mevsimine yakın
sürülerle satılır haykırmak
yaşamı süsleriz oğul oğul
dağ köylerinde ağlayan güneşi
dinle oğul oğul**

**Saatimi kurmadan kuşluk
tepemize iniverdi çadırda
bâkır bir ormana dalar gibi
girdim günün sessiz damına
kayalara üşüşen keklikleri
vurmamalı vurmamalı
göğsü bulutların onları
örselemez oğul oğul
yaban keçileri azaldıkça
dağlar yaslı
yaslı oğul oğul
dağ köylerinde ölen güneşi
dinle
dinle de korkutma sürüleri
korkutma oğul oğul**

**Mavzerimi doğrultsam
yivinde güller açar vuramam
vuramam oğul oğul...**

sıtkı salih gör

Bir Amerikan tiyatrosu olan "**Living Theatre**", absürd tiyatronun çöküşü ile ilgili bir başka örnektir. Başlangıçta absürd tiyatro örnekleri sunan bu tiyatro, **Erik Bentley'in** Breh tile ilgili yazı ve çevirileri ile ilgilenmeye başlayan ilk Amerikan tiyatrosudur.

Absürd tiyatronun ikinci kalesi olan İngiltere'de de durum pek başka türlü değildir. Vesker, baştaki tutumundan ayrılarak, sosyalizm sorunları ile ilgilenmeye başladı. Con Arden, kendisini toplumsal eleştiri yönünde kanalize etmektedir. Bu örnekleri alabildiğine çoğaltmak mümkündür. Ancak yukarıdaki bildiri ile açıkça anlaşıldığı gibi, Dramatik tiyatronun devrimci görüş açısından mahkûm edildiği kesin olarak bellidir.

ÜLKEMİZDE DURUM

Çağdaş tiyatronun sistem olarak geliştiğini söyledik. Ülkemizde tiyatro hiç bir zaman sistem olarak kavranılmamıştır. Bunun için de kalıcı, yeni kuşakların izleyebileceği ya da "**red**" edebileceği bir tiyatro geleneği doğmamıştır. "**Red**" edilebilecek bir tiyatro geleneği olmadığı sürece de, bize özgü bir tiyatro gelişmesi de olmıyacaktır. Bir şeyin gelişebilmesi için, önce, o şeyin varolması gerekir. Ülkemizdeki tiyatro, batı tiyatrosunun gölgesidir.

Bir zamanların batılılaşma hareketi nasıl, Batının tüketim ve yaşam biçimi olacak anlaşılmışsa, tiyatro da Batıdaki örneklerin aktarılması olarak anlaşılmıştır. **Ya da** tam tersine, Batıdan gelen her şey nasıl kötü **olarak anlaşılmışsa**, tiyatroda da Batıdan gelen herşeyin zararlı olduğu anlayışı kuvvet kazanmaya başlamıştır. Elbette önemli olan, sistemi kavramaktır. Üstelik bugün acele etmek zorundayız. Çünkü bugün, politik tiyatronun gerçekleşmesi için zorunlu olan tarihî şart, yani sınıf hareketleri ülkemizde de meydana gelmektedir. Tiyatroyu bir sistem olarak kavrayıp, emekci sınıfların hizmetine vermekte geç kalmamalıyız. Şu gerçeğin bir an önce kavranılması gerekmektedir: **DRAMATİK TİYATRO ANLAYIŞI İLE HALKA GİTMEK (HANGİ DEVRİMCİ AMAÇ İÇİN OLURSA OLSUN) SUÇTUR.** Halkın, bu düzenden edindiği duyguları temizlemeye, onu deşarj etmeye, hiç kimsenin hakkı yoktur. Bunun bir tek adı vardır: **HAKIM SINIFLARA HİZMET.** İster ağlatarak, ister güldürerek, isterse toplumsal bir heyecan elektriği iiçnde sahneye sıçratarak, düzenin birikimlerini boşaltmaya kalkmak, aydınlarımızın, meyhanelerdeki boşalma alışkanlıklarını sahnelerimize getirmeleri demektir. Dramatik tiyatronun, oldum olası, hakim sınıflara hizmet etmesinin sırrı da buradadır zaten. Tiyatronun değişmez fonksiyonu ile yazarın her zaman değişen demeci birbirlerinden ayrı şeylerdir. Yazarın demeci ne olursa olsun, tiyatro fonksiyon olarak "**katarsis**"e göre âyarlanmışsa, sonuç daima hakim sınıflara hizmet olacaktır. Örneğin, devrimci Gorki'nin "**Küçük Burjuvalar**"ı, tiyatro fonksiyonu bakımından, tipik bir burjuva tiyatrosu örneğidir.

Demek ki, Devrimci tiyatronun sadece devrimci demeçlerle olamıyacağı, aynı zamanda tiyatronun fonksiyonunun da değiştirilmesi ile gerçekleşebileceği bilinmelidir. İdealist ve maddeci dünya görüşlerinin mücadelesi, yeryüzü sahnelerinde, Dramatik tiyatro ile Epik tiyatro mücadelesi olarak da sürmektedir.

Elbette, ülkemizde de devrimci tiyatrocularımızın, Dramatik tiyatroya karşı çıkacakları, bu anlayışa karşı direnecekleri günler gelecektir.

şempanze

başında beyaz bir gül
ayna parlaklığında oturağı
kopmuş bir piyanonun acıklı süsü
basar tellerine otuzyıllarının

bütün mahareti aptal güldürmek
öldüresiye emmek yüreği
ama daha çok aptal güldürmek
acıması bedava bakması on kuruş
çirkinler kıralı kocamış çiçek

nedense hep hüznü çizer
sıkar bilince bir civa gibi dönülmiyeni
bakar bakar da yorulur hayvancık

neden hep kahrsın böyle
eskitemez seni hiç bir keman
sen hep sokakların tonton kişotu
basarsın tellerine otuzyıllarının

bedrettin cömert

1967

---

(1) Theater Heute, 7 Juli 1968, S. 3-4

(2) Schriften zum Theater, Band 3, S. 206

(3) Schriften zum Theater, Band 3, S. 212

(4) Das Politische Theater, S. 39

(5) Das Politische Theater, S. 40

(6) Erinnerungen an Brecht, Zusammengestelt von Hubert Witt, S. 342

(7) Theater Heute, Februar, 1969.

(8) Theater der Zeit, 1.2.1964, S. 16

nasıl yazıyorlar

Düzenleyen :

ahmet köklügiller

özdemir nutku

Nasıl mı yazıyorum? Bugüne dek bunu hiç düşünmemiştim. Ama iyi ki sordunuz; ben de nasıl yazdığımın farkına vardım.

Bir yazıya hazırlanmam yazının türüne göre değişir. İnceleme yazılarım, yapmış olduğum araştırmalar ve varmış olduğum sentezle sonuçlandığı için uzun bir hazırlık süresini gerektirir. Ülkemizde tiyatro kültür mirasımızı bir araya toplamış bir kütüphane, müze ya da benzeri olmadığı için başvurabileceğim küçük bir arşiv yaptım. Olanaklarım içinde, orijinal el ilânları, fotoğraflar, notlar, ve çeşitli yazılar topladım. Araştırmalarımı, gerektiği zaman belgelerle desteklemek istediğimden bir de amatör foto - kopi makinem vardır. Araştırma sırasında bu basit makineyi çalıştığım kütüphane ve arşivlere götürerek belgelerin fotoğraflarını çekerim. Gazetelere yazdığım eleştirilere ise farkında olmadan hazırlanırım. Örneğin, gördüğüm bir oyunun eleştirisi, oyun süresince ve oyundan sonra yavaş yavaş kafamda belirir. Ancak eleştiriyi yazmadan önce, yanlış bir yargıda bulunmamak için, duygusal yönden baskı altında olup olmadığımı denetlerim. Eğer kızgın, heyecanlı ya da herhangi bir duyarlılık içindeysem, yazmayı ertelerim. Böyle duygusal bir ruh durumu deneme yazılarım ya da yazdığım kısa oyunlar için uygun bir ortamdır. Denemelerimi, oyunlarımı günün hangi saatinde olursa olsun, oturur yazarım. Eleştiriler için sabahın erken saatlerini seçerim. Yazabilmem için en iyi ortam, yazma is-

alabora

Hemen oyun yeri bu yüzyılda avlular,
Kalede kar. yonu mermerinden pay.
Karnım acıktıydı da ilgine gülüyorlar,
Yalvaç tümü bunların kadın gürültüsünden.
Kısacası, hayınlık kolay Nikolay.

Abaları türlü ululuklara eldebir yorum,
Bakar durur ve dinler su nereye?
Girdi say ardısıra, o da kendi akranı,
Gelmek var ya, gel hele biliyorum,
Ipılıman günlerin surları mı göründü?
Yuhalan, yuhalan, ses etmeden yuhalan,
Beytlehem'de İsa olmanın tek yolu bu.

Kalmadı dinelmesi dünya dünya arayla,
Kolları bakılabilirdi, bırakılmadı bile,
Yalan söyler de ölüler mıhlanır kalırız,
Ödüm ol da sen benim gel kopma bu korkudan.
Kavgada dökülenlere kızlar pıh mı hep?
Mutluluklar dilemek tey berilerde dursun,
Azıcıktık kalaba olduk demeye kalmadı,
Ortalık bir alabora, yerime zor oturdum.

osman numan baranus

kutsal koşu

Çılgın koşuların sonunda yenik
boyutsuz kuralların tutsağı olmuşuz
başımız önümüzde çağlarca eğik
özgürlüğe büyümüş susuzluğumuz

Sonra kalıvermiş ellerimizde hiçliğimiz
Geceler dost olmuş bize geceler yaşam
güneşler doğmaya görsün büyümüş kinimiz
sonra kalıvermiş bir köşede hiçliğimiz

Bir güneşle yürümüş damarlarımıza kan
kan kan olmuş koşu alanı susuzluğumuzdan
yürümüş binler onbinler milyonlar
yürümüş Bedrettinler Nâzımlar
iyi bakımlı atlarda yeniden başlamış koşular

ahmet telli

teğini duymamdır. Yazabilmek için dış dünyaya farkında olmadan kaparım kendimi; örneğin evdeki ya da sokaktaki gürültüyü duymam. Yazıma müsvedde yapmam. Doğrudan doğruya daktilo ile yazarım. Bu alışkanlık bana el yazımın çirkinliğinden geldi. Araştırma notlarım dışında her yazıyı, mektubu bile daktilo ile yazarım. Biliyorum, hiç de romantik bir tutum değil....

Mesleğim (*) yazılarımı tamamlar; ama yazılarımın mesleğime olumlu bir etkisi olduğunu hissediyorum. Yazı yazmanın yazara sağladığı kendi kendini yenileme durumu, üniversite öğretim üyeliği gibi, akademik eğilimlerle kolayca kuruyabilecek bir meslek sahibi için âdeta bir kurtarıcı oluyor.

Türkiye'de, hiçbir alanda konu kıtlığı olabileceğini sanmıyorum. Bizdeki yazı hayatının canlılığı ve yaratıcılığı kısmen konu bolluğundan ileri geliyor. Bugüne kadar bir kez bile konu aradığımı hatırlamıyorum. Tersine, yazacak okadar konu var ki; yalnızca tiyatro alanında yazmama karşın, yine de bütün konulara yetişemiyorum.

Yazar örgürdür, ama tarafsız değildir. Yazarın tuttuğu taraf içinde yaşadığı çağı nitelendiren dünya görüşüdür. Yazarın, yargılarını çağdaş dünya görüşünün ışığında vermesi, insanlık tarihinin değerlendirilmesi kadar, kendi toplumunun gelişmesi açısından da önemlidir. Yazar ve sanatçı toplumcu sanatın temsilcileridir Yazar, kendi çağının değerleri içinde, bu değerleri geliştirici çalışmalarının tümünde özgürdür, bağımsızdır. Sanatın olduğu kadar, yazarlığın da siyasetle, ekonomi ile ve toplum içinde yaşıyan insanla ilgili bütün sorunlarla etkin bir bağı vardır. Yazarın temel görevlerinden biri kültürel birikimi ve böylece ulusal kimliği ortaya çıkartmaktır. Bunun için de, doğrudan doğruya siyasete, ekonomiye, toplumsal olgulara dönüktür. Siyasal ya da dinsel kaygu duyan kimse yazarlık özgürlüğünden yoksun, dolayısiyle yazar olma fırsatını kaçırmış biridir.

Yazdıklarımın okunmasını istediğiminden doğrudan doğruya halka yönelirim. Yazılarımda halkın konuştuğu dili kullanır, belirtmek istediğim şeylerin açık ve seçik olmasına dikkat ederim. Hattâ inceleme ve araştırma yazılarımda bile olabildiği kadar yalın bir dille yazmağa gayret ederim. Şunun ya da bunun ne düşündüğü benim yazılarımı kısıtlıyamaz. Eleştirilerimde, yakından tanıdığım kişiler üzerinde verdiğim yargılarda o kişilerin hiçbir etkisi olamaz. Benim okuyucum devrimci aydınlar ve halk çoğunluğudur. Kendi dalım olan tiyatroyu aşağının bayağısı bir ticaret malı gibi kullananlara ve tiyatroyu emlâk bürosu durumuna getiren yöneticilere, kısacası sanatı halk aleyhine kullanan bütün esnaflara karşıyım.

'Nasıl yazıyorum?' sorusunun paralelinde bir de 'nasıl yazmıyorum?' sorusu duruyor. Kısaca açıklıyayım: ısmarlama yazamıyorum, 'dost hatırı için yazmıyorum, zorlama yazılar düzenliyemiyorum, halkı sömürenler için yazmıyorum, sanatı bir vitrin sananlar için yazmıyorum.... Ama bütün bunları içine alan bir çevrenin içinde yazıyorum. Yazılarımda savunduklarımı gücüm yettiği kadar eyleme götürmeğe çalışıyorum.

(*) Yazar, Ankara D.T.C. Fakültesi Tiyatro bölümünde öğretim üyesidir.

PUSU

Yıldızı görse kıracak oğlan
denizi görse yaracak oğlan
boya bu kavga bu sövme bu
en güzel tükürmek en kinli bakış
zamanı vuracak oğlan

Denizler dibi yosun
yeşil düşlerle uyur tosun
hey benim tosunum hey
alır sesi dalgalardan — denizi vurur oğlan

Usunun üstü kara çıban
böler ekmeği atomlu çoban
erken soğur barışlardan
yıldızı kıracak
zamanı vuracak oğlan

Ama kurtulacak oğlan
kurtulacak OĞLAN

hidayet karakuş

şeref bâbında

Halkevlerinin yeni yöneticilerinin ilk işi, Celâl Bayar'a vaktiyle verilmiş olan "şeref üyeliği"nin iptali olmuş.

Halkımız, "teşekkür ederim" diyene "heç bi şey değel" der.

Biz de öyle diyelim:

— Heç bi şey değel..

Çünkü, Halkevlerinin iptal ettiği "şeref üyeliği'ni İsmet Paşa bol bol veriyor Celâl Bayar'a.

banknot - bloknot

Bilmem dikkat ediyor musunuz; 100 liralıklar kelebek gibi savrulur oldu havada. Ama, milletin karnı yine aç.

Soruyorlar:

— Niye böyle oluyor bu?

Efendim, blok - notun bol kullanıldığı dönemlerde bank - not az ve değerlidir; bank - notun bol kullanıldığı dönemlerde ise blok - not az ve değerlidir. İkincisine enflâsyon denir. Yani, bank - notun blok - not yerine kullanılması..

bursa nutku

Soruyorlar:

— Atatürk, Bursa Nutkunu ne zaman söylemişti?

Cevap vereyim:

— Valla, ne zaman söylediğini kesinlikle bilmiyorum ama, ne zaman için söylediğini derhal ve kesinlikle söyliyebilirim.

tavukların telâşı

Hakim sınıfların partilerinin ve iktidarının komik durumlarını görüyorsunuz, değil mi? Üniversite gençliği karşısında nasıl da telâşa kapıldılar!

Üzerinde yattığı yumurtalardan ördek civcivi çıktığını gören tavuğun telâşını bilir misiniz?

Civcivler suya dalınca, tavuklar yaygarayı bastılar: Nereye?

Nereye olacak, saltanatınıza son vermeye!

Meselâ..

azıcık daha..

Bu iktidar işçiye düşman, köylüye düşman, üniversite gençliğine düşman, aydına düşman, 27 Mayıs'ı yapanlara düşman; peki kime dost?

Suret tamam olmasına oldu da, sadece kaşı ile gözü eksik.

biraz da biz ölek !

İktidar sözcüleri durmadan yakınıyorlar:

— Efendim, çok zor iştir hükümet etmek, devlet yönetmek, herkesi memnun etmek... vs.

Adam, kepçeyi almış eline, daldırıp daldırıp içermiş hoşafı. Her yudumda da "Of, öldüm!" dermiş. Karşısında yutkunup duran kişi dayanamamış,

— Canım, demiş, ver şu kepçeyi de, biraz da biz ölek!

FORUM
onbeş günlük, politika, ekonomi, kültür ve sanat dergisi
•
Yıl 16 Cilt: XXII - Sayı: 366
•
Yönetim yeri: Yenişehir, Büyük Han No. 55 - Ankara

Sahibi
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Hüseyin Korkmazgil
(FORUM ve yazarın adı belirtilmeden yazı aktarılamaz)
•
Dizildiği ve Basıldığı Yer:
TÖYKO matbaası
Telefon : 10 41 68

İlân ve abone: Arka kapak 1000 Tl. (iki renkli: 1500 Tl.) * Metin arası santimi 15 Tl. (sürekli ilân pazarlıkla) * Abone: Yıllık 30 Tl. - Altı aylık 15 Tl. (toplu abonelerde yıllık 24, altı aylık 12 Tl.) * A.B.D. (uçak) 136 Tl. - Avrupa (uçak) 85 Tl. - Yabancı devletlere (âdi) 67 Tl. * Eski sayılar 300 kuruş.
•
Haberleşme: FORUM Dergisi, P.K. 131 - Telefon: 178737 ANKARA